

К6576

МОЛОДНЯК

4

1 9 3 2

ДВОУ ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ЦІНА 50 КОП.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00278329

7

ПРО ПЕРЕБУДОВУ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Р. 1932 23-IV з ЦК ВКП(б) ПОСТАНОВА ЦК ВКП(б)

ЦК констатує, що останніми роками на основі значних успіхів соціалістичного будівництва досягнуто великого як кількісного, так і якісного зростання літератури та мистецтва. Кілька років тому, коли в літературі був ще чималий вплив чужих елементів, що надто пошвавилися з першими роками НЕП'у, а кадри пролетарської літератури були ще слабкі, партія всебічно допомагала утворенню та зміцненню окремих пролетарських організацій в галузі літератури та мистецтва, щоб зміцнити позиції пролетарських письменників і працівників мистецтва. Тепер, коли вже встигли вирости кадри пролетарської літератури і мистецтва, висунулись нові письменники та художники заводів, фабрик, колгоспів, — рямці нинішніх пролетарських літературно-художніх організацій (ВОАПП, РАПП і інш.) стають вже вузькі і гальмують серйозний розмах художньої творчости. Ця обставина створює небезпеку перетворення цих організацій з знаряддя найбільшої мобілізації радянських письменників і художників навколо завдань соціалістичного будівництва на знаряддя культивування гурткової замкнености, відриву від політичних завдань сучасности та від значних груп письменників і художників, що співчують соціалістичному будівництву.

Звідси потреба відповідно перебудувати літературно-художні організації і розширити базу їхньої роботи.

Виходячи з цього, ЦК ВКП(б) ухвалює:

- 1) Ліквідувати Асоціацію пролетарських письменників (ВОАПП, РАПП);
- 2) Об'єднати всіх письменників, що підтримують платформу радянської влади і прагнуть брати участь у соціалістичному будівництві, в єдину спілку радянських письменників з комуністичною фракцією в ній;
- 3) Провести аналогічну зміну лінією інших видів мистецтва;
- 4) Доручити оргбюро опрацювати практичні заходи до проведення цієї ухвали.

ЦК ВКП(б)

R 6596

пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Молодняк

ОРГАН ЦК ЛКСМУ

ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ - МІСЯЧНИК

ЗАРЕДАКЦІЄЮ:

О. ВОРОБІНА, О. КАРПЕКА,
О. КОРНІЙЧУКА, Д. КОПИЦІ,
К. ТУРГАНА, М. ЦИМБАЛА

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УДІЛНИКА К.Д.У.
106 №

ВОЛФГАНГ ГІТЕ
1832 - 1932

4

(64)

квітень
1932
Інституту
ЛКСМУ
№

ДВОУ-ЛІМ

55 68

0128 А.

Бібліографічний опис цього видання
вміщено в „Літосні Українського
Друку“, „Картковому репертуарі“ та
інших покажчиках Української Книж-
кової Палати

ДВОУ УПП. 7 Друкарня ім. Фрунзе.
Харків, Донець-Захарж., 6.
Укрголовліт 1554.
Прим. 4900.
Зам. 516.

ВОЛЬФГАНГ ГЕТЕ

1832 — 1932

(з приводу сторіччя з дня смерти)

М. СУНДЮКЛЕ

Татсекція „Молодняка“.
С т а л і н е

КОКУСУ ТРЕБА, ТОВАРИШІ, КОКУСУ!

ЩОНОЧІ
на поверхні Донбасу
Небо здається
за вулканічну пожежу —
Це домни
здіймають —
аж до зірок, часом, —
Червону вежу.
Не піддавайтесь паніці,
товариші, —
Це ніч штурму на домнах. —
(... Холонуть опоки...)
Там всім відомий
ударник домни
Борється за чорний метал...
Заводи чекають на кокус!
Кокусу, хлопці!
Хай не буде загублено
Жодної дорогої хвилини!
По всій
великій
Республіці
розкинуто густо
велетні індустрії —
розмаїтої мапи
країни!
Сьогодні за кокусом
робимо рейд —
в забоях глибоких
візьмем,
а завтра
разом із ранку зорею —
встане неділя
заліза!

Заводи чекають
на кокус собі,
чути тривожні сигнали,
Донбасе! —

— Давай сюди
— Давай скоріш!
Руди залізної,
кокусу більш !!! —
На затримки —
немає часу.

Жодної хвилини,
миті —
не прогавить.

— Швидше!
— Швидше!
— Не станем!

В ленінському заводі
палять
кокусу
тонну
останню.

Останній удар п'ятирічки
буде —
незрівняною перемогою
у всьому світі.

... Для домни
кокусу
треба
здобути —

Металь п'ятирічці
топити!

Переклав з татарської В. Лагодзинський

ВОЛОДИМИР КУЗЬМІЧ

ПЕРШИЙ ВИСТУП ГЕГЕМОНА (1927 РІК)

(Уривок з роману „Турбіни“)

1. Колективна угода

УВЕСЬ робітний актив Дніпрельстану загув, зашумів. Одна частина скаржилася, що їй значно погіршують умови життя, друга казала, що, навпаки, покращують, і доводила це цифрами, порівняннями усіх ґатунків. Інші раділи, що вони мають кращу зарплатню сувороти інших професій. А що будівництво об'єднало майже всі профспілки СРСР, то багато знаходилося охочих бігати по бараках та будинках, де жили робітники й службовці, і перепитувати, хто і скільки за яку роботу отримує.

І всьому причиною був на цей раз Причина, голова робіткому. На черговому засіданні, куди викликали представників усіх низових профорганізацій, ставилося питання про складання колективної угоди на наступний рік.

Скільки потів, скільки бився Причина, щоб прискорити складання угоди! Не було жодного профспілчанина, який би не був зацікавлений нею. І, звичайно, Причина розумів, ще ця масова робота, зв'язана з численними роз'яснюваннями, могла викликати певні ускладнення.

— Ми краще землю будемо оброблювати, зерно сеять, чем у вас работать,— кричав Назар Носик, помвиконроба на правобережних зрубках.

— А скажіце, шановны товариш, правду: в Беларусі за гету роботу больш даюць?— справедливо зауважував Мурашка, коли земляки, що працювали над спорудженням центральних механічних майстерень, з'явилися до нього скаржитися на адміністрацію.

Причина розумів справедливість нападок і викликав на підмогу Ліпатову.

— Вірно. Чортівня почалася з оцією колугодою. Робітники пруть із скаргами. Нема жодного профосередку, де було б спокійно. От дивись сюди...

І Роман простеляв перед нею реєстр дніпрельстанівських професій, де Ліпатова бачила стовпики цифер (карбованці й копійки).

— Доведеться попотіти нашим комуністам і нашому позапартійному активу,— погодилася Віра.

— І в першу чергу — мені, — додав Роман, тикаючи пучкою в реєстр. Хіба це справедливо, Віро, щоб робітники важкої індустрії стримували значно менше за робітників легкої. Хіба ти не бачиш з цих цифер (я їх взяв з матеріалів Окрпрофради), що мукомол, друкар і, особливо, деревообробник (у нас їх надзвичайно багато на лісозаводі, зрубках, будівлях) отримував значно більше, ніж куваль, ливарник, електромеханік. Дивно, куди тепер дивиться Наркомпраці: залізничників і металістів оплачують гірше за професії легкої індустрії. До якої пори триватиме подібна несправедливість?

Віра любила завжди бути конкретною і спитала в стомленого і трохи спантеличеного Романа.

— Є приклади?

— Ого, не оберешся. Поки ніхто не чув про колугоду, всі сиділи спокійно, а ледве зайшла річ про розцінки, про розряди тощо, так зараз же виявилось, що нашого Янсона, наприклад, механіка ЦММ з семилітнім стажем оплачують нижче за пілоставницю Головину, колишню батрачку. А вона тільки що прийшла на будівництво.. Зрозуміло, що Янсон зняв бучу!

Роман напав на Ліпатову, обвинувачуючи в байдужому ставленні до професійної роботи. Він зашумів паперами, викинув на стіл три стопи матеріялів, з яких складається кожна колективна угода, з тією лише різницею, що на Дніпрельстані таких матеріялів було вп'ятеро більше. Все тут було. І проект загальної угоди, обов'язковий для кожної дільниці. До нього були прикладені таблиці оплати різних професій (*шістьсот професій!*), окремі кваліфікаційні таблиці за різними нумерами, окладні сітки, за тим реєстр дільниць, де роботу можна було провадити протягом повного року, списки спецодагу для певних професій, оплати за лагодження та прання спецодагу, норми спецвзуття для додаткових галузок будівництва. Тут же були й окремі угоди — для водників, наприклад, для комунальних робітників. Додане було й інструкцію про зношування струменту, що належав робітникам, та виплату компенсації за це. Окремо йшли в почесному порядку десятки постанов урядових органів, що регулювали оплату і нормування праці на будівництвах. Іноді Причина натрапляв на старі постанови, давно вже скасовані. І це змушувало шукати відповідну ухвалу про скасування.

Словом, Ліпатова мусила бачити (Роман старався оглушити її своїми паперами), що голова робіткому завантажений працею по вінця і що коли він не збожеволів досі, то наступного тижня обов'язково збожеволіє.

— Так, легка індустрія обігнала важку і робітники останньої перебувають в досить важкому становищі. Треба почати зміну. Важка індустрія мусить вести перед, а Дніпрельстан — це не мукомольна фабрика, — продовжував Роман.

— Ти правильно сказав, Романе, — пробурмотіла Віра, здивована, що кваліфікований майстер Янсон за досконалу роботу отримував менше Головиної. Здивовання за хвилину обернулось наобурення. Очі заблискотіли і Віра сердито заговорила:

— Це — дрібнобуржуазне халуїство. На Дніпрельстані це не-терпимо. Досить металістові третього розряду рівнятися на перший розряд деревообробника, а залізничникові з п'ятим розрядом за-здрити будівників, що, маючи другий розряд, отримує більше гро-шей. Візьми, Романе, розряди будівельника за основу і підтягни професії важкої індустрії на рівень легкої. Янсонів труд має бути оплачений вище за Головину.

І робітком чинив тактовно, не викликаючи образи і втихоми-рюючи найнезадоволеніших. Причина з'являвся в усіх місцях, де життя вимагало поправок і втручання. І бачив Роман, що на бу-дівництві діяли й протилежні сили. В цьому він переконався, коли надійшла прикінцева стадія — робітники дільниць схвалювали кол-угоду.

Двадцять п'ятого вересня Віра подзвонила Романові й спитала, як справи, що йому снилося останньої ночі. І з сміхом Роман від-повідав:

— Снилось бісова угода. Ми хутко закінчуємо. Але закінчити досить тяжко, тому що не можна стабілізувати кількості робітни-ків. Уяви собі зростання: на 1 квітня ми мали 790 робітників, на 1 червня — 3.110, на 1 серпня — 8.337, а на сьогодні *тринадцять тисяч*. І все це робітники легких професій, публіка, що майже ніколи не бачила великого заводу. Кваліфікованого народу — ма-лувато. Доведеться переробляти наших селячків — Головину, Ле-вого, Угруня і інших.

— Ну, що ж, переробляй, тільки сам не переробись в обрат-ний бік.

— Не турбуйся. До першого жовтня ми закінчимо. Біс з ними, з новими тисячами.

Роман хотів пожартувати, але новий запит Віри брентів триво-гою. Причина замислився. Він спершу не йняв віри.

— Кажеш, куркулів набрали вище міри? Вони звернуть шию нашій угоді? Не вірю...

— Ти краще мобілізуєш народ на переведення кампанії, — запро-понувала Ліпатова. Бери в роботу своїх селячків. Хай народ пере-робляється. Пошли Угруня і Головину, наприклад, як членів робіт-кому, на певні ділянки. Згода?

— Згода! — Причина нахмурився. Його голос зазвучав законо-давче. Він розсердився на своїх помічників, що сиділи в кабінетах, замість провадити певну роботу на дільницях.

А тим часом події розгорнулися своєю чергою. Це позначилося і на телефонних розмовах. Того ж дня Павлонський дзвонив із свого кабінету до Мануйлова.

— Шановний Іване Івановичу, чи чули ви (роззява, каплаух — про себе), що за три дні має закінчитися справа з угодою...

— Я мало нею цікавлюся... — з римським спокоєм відповів Мануйлов.

— Але ви — господарник і інженір, шановний колего! Вам слід цікавитись, наприклад, тим, що я роблю. Мої грабарі, добрі

багатири, трохи хвилюються: їх радянська влада зобіжає, а нам доводиться виконувати накази звище. За новою угодою я зменшив платню за роботи на лівому березі. Я їм недоплатив, розумієте? Так наказала Головна управа, щоб здешевити траси для шлюза й залізничних ліній.

— Ви зменшили, Павле Петровичу? Що ви кажете? А я збільшив за тим же наказом Голсовної управи. І хлопці працюють у мене з запалом. Почали рити канали для водогону та логовину цементового заводу. Багато зробили. Гадаю, що Андрій Юліянович буде цілком задоволений виробничими наслідками.

— Я за Далматова не турбуюся. Мої грабарі надолужили і зробили вдвоє більше. Я радий,— і Павлонський засміявся,— що діалектика життя не зраджує нас. І ваші, і мої грабарі виробили по сто сорок кубометрів на артіль за зовсім протилежні платні. А як працює у вас мій післанець-кубатурник Яровий?

— Я влаштував його до збірної артілі і він крутить справами. Живе з робітниками добре. Їсть, п'є і спить разом з ними.

— Гарзд, тільки глядіть, щоб він не відокремлювався, чуєте? Це надто важливий психологічний момент.

— Розумію, Павле Петровичу. Буде їсти, пити і спати разом з робітниками.

— А скажіть, робітком користується у вас авторитетом?

— Безперечно користується. Він же — захисник робітничих інтересів. Це завдяки роз'яснювальній роботі члена робіткому — Жори Прилуцького. Я не сподівався, щоб молодий інженер (Мануйлов доброзичливо підвищив його в інженери, бажаючи кожній істоті добра) був здатний на організацію стихії. Мої грабарі полюбили його. І не лише грабарі, а й будівники. Рідкий з комуністів має подібний вплив на маси, як любий Жора.

— Це треба взяти до уваги, занотувати золотими літерами в книзі визвольного руху від тиранії,— подумав Павлонський, і, вислухавши ще кілька інформацій, поклав рурку на місце. Радість пронизала його темне обличчя. Будучи справжнім демократом, він чимало зрадів, дізнавшись, що малознайомий Жора, симпатичний хлопчина, зміг завоювати собі великий авторитет серед робітників Дніпрельстану. А це не жарт! Виходить, він,— позапартійний ватажок позапартійної маси, що йде своїми неофіційними шляхами до прогресу, до поступу і комунізму. Виходить, природа справедливіше розподілила таланти і подарувала некомуністам добру людину.

Наступного дня Причина працював над розподіленням комуністів і позапартійного активу по численних ділянках. Він почав докладно аналізувати розташування класових сил, коли його думки змішалися від різкого крику в коридорі:

— На біса нам здався ваш профуповноважений — комуніст? Він прогавив наші інтереси. Відкріпляйте його назад, давайте нам позапартійного Прилуцького, він уміє боронити інтереси робітників...

Причина підвівся з місця і спокійно вийшов до коритару. Там стояв звичайний селяк, кандидат до робіткому (Причина ніяк не міг пригадати його прізвища) завазьканий вапняками. Він кричав, лаявся і проклинав якогось комуніста, якого не знав навіть на прізвище. Побачивши Причину, він кинувся до нього і закричав сердитим тенорком:

— Товаришу Причина, на чортей ти присилаєш прикріплених до нас провадити угоду, коли вони ні на що не здатні. Ми на лівому березі отримали за сто сорок кубометрів на два червінці менше, як на правому... Хіба це правильно? ...в гроб сосновий і дубовий?!

Причина бачив цього селяка кілька разів на засіданнях робіткому. Він завжди мовчав, коли розбирали питання, що не стосувалися їхньої артілі, але досить було згадати про грабарів, як селяк настовбурчувався і до крови в зубах чіплявся на захист „ображених і непомічених“ грабарів. Коло його робіткомівських інтересів обмежувалося життям грабарів. Інше його не стосувалося. А коли й стосувалося, то лише тоді, коли його серце роз'їдали заздрощі до тих, хто краще жив, хто більше отримував за грабарів. В цьому розумінні Діна Головина перевищувала його на цілу голову, не зважаючи, що частенько вони підносили руки за одне і те ж.

І оглядаючи невисоку постать грабаря, на вигляд середнячка, Причина згадав, що цього чоловіка обрали до робіткому-саме тому, що він умів збудувати власну хату у Вознесенці. Посміхнувшись, Роман запросив селяка до кабінету і попросив говорити трошки тихше.

— Та чого там тихше?— захвилювався селяк.— Ніде не можна покричати, ні в Павлонського, ні в управі, і в робочкомі теж не можна. Так на що ж тоді вибирали нас?

— А на те обрали, щоб таких, як ти, втихомирювать,— спокійно озвався Роман.

— Втихомирювать— це, виходить по вашому, експлуатирювать...

— Сідай, сідай, товаришу, розкажуй в чім справа.

— Та в тім справа, в гроб сосновий і дубовий, що нашого брата на лівому березі обманюють. Обманюють, та й край— і все через ваш робочком. Прислали ви свого прикріпленого провадити угоду. Ну, він і провів, що нам заплатили вдвоє менше, як на правому. Він нас прижав до стінки, сказав, що серед нас є куркулі що він— комуніст— не дозволить обдирати державу, хоч ми і трудящі.

— А як прізвище прикріпленого?

— Не знаю, кажуть водолаз, гроб йому сосновий та дубовий.

Причина згадав, що він послав на лівий беріг Хороша провадити кампанію. Водолаз склав звіта і Роман визнав, що Хорош діяв тактовно і цілком витримано, як личить комуністові. Грабарі хотіли зірвати куш на різниці розрядів окремих профспілок, на різниці між нормуванням приробітку, а Хорош не дозволив, назвавши їхні бажання на сто відсотків куркульськими.

— І що ви зараз хочете?—спитав Роман по хвилині розмови, коли Савченко розповів докладно про все.

— Ми хочемо, щоб робочком прикріпив до нас Прилуцького, і край. Наші його знають. Ми — земляки! Доручить йому захищати наші інтереси.

Причина підозріло посміхнувся і скісно глядів на Савченка:

— Я не маю права відмовити вам. Хай буде так! Всі справи вашої ділянки хай веде Прилуцький, а ми будемо контролювати. На подібну річ ви погоджуєтесь?

Селюк радісно закивав головою і з гуркотом та блискавкою лайок подався назад. Роман же лишився в задумі.

А в Головній управі апарат виправляв опротестоване Причиною розпорядження Павлонського. Четвертій артілі грабарів на лівому березі доплачували платню. Мануйлов витяг розпорядження на світло і мимохідь підкинув його стомленій машиністці на передрук.

Машиністка проклинала свою долю і зненавиділа всіх, хто вважав, що машиністки лише тим і займаються, що мажуть губи, пудряться, підмазують очі і бажають покорити всіх начальників своєю грацією і бадьорим виглядом. Вона гадала, що нема на світі гірших обов'язків, як цокати на машинці, заглядати в каретку, перевіряти тексти, мучити себе оглушливим стуком металічних клавішів і потім падати ввечері, скоцюрбившись від ненастанного цокоту у вухах. За чотири роки своєї праці машиністка Пауліна Ніколавна (вона страшенно ненавиділа, коли її — шляхетну москвичку — хрестили по-українському — Павлина Миколаївна) звелася і загубила своє свіженьке личко, страшенно схоже на обличчя казкових царівен. І ставши до роботи в Головній управі за рекомендацією добряка Мануйлова, Пауліна Ніколавна Волконська не бачила світу, про який вона обережно мріяла.

День двадцять сьомого вересня особливо дратував її: пилючий, вітряний, з сонцем, розмазаним по жовтуватому небу на гатунок погано звареної розмазні. І до того ж добряк Мануйлов чомусь забув привітати машиністку і сказати шляхетного комплімента. Мануйлов лише наказав надрукувати гору паперів для Г/Т (гідротехнічного відділу).

— Все їм мало, чехті полосатіє. Нагхузили на бедную машиністку гоху матехьяалов і не смей отказиватьсѣ от нагхузки, — сердито озвалася Волконська звичним манірним голоском, картавлячи і замість „р“ вимовляючи м'яко середнє між „х“ і „хь“.

В машиновому бюро ніхто не озвався — всі цокали на ремінгтонах, завалені працею.

Пауліна Ніколавна взялася до друкування папірця. Звично напруживши очі, вона хутко надрукувала його і відклала, зовсім не помітивши, що вона помилилася: замість адреси — Г/Т л/б написала Г/Т п/б. Подібність літер „п“ і „л“ зрадила їй увагу і папірець негайно розпрощався з сердитою машиністкою Волконською, потрапивши до рук хутконогої кур'єрки. Була б вона спокійніша

і уважніша до радянської роботи, вона б не зробила помилки, яка викликала надзвичайне ускладнення становища на Дніпрельстані.

Г/Т п/б (правого берега) отримав папірця і наказав виплатити гроші четвертій артілі. А четверта артіль на лівому березі тим часом даремно товклася в конторі Павлонського і чекала обіцяних грошей. Г/Т п/б свою справу зробив хутко і гроші хутко попливли іншим каналом до чужих кишень. Максим Яровий, отаман четвертої артілі, зрадів випадкові і привласнив гроші собі, нікому не мовивши й слова. Зрадів можливості обдурити управу за чийсь рахунок. Однаково управа, мовляв, виплатить гроші тому, хто постраждав. Це його не стосувалося.

Царенко зняв скандала. Двадцять сьомого вересня мали остаточно схвалювати колугоду. І двадцять сьомого вересня він збурих свою артіль і кинувся до Ярового за підтримкою. Максим, сміючись у вуса — викликав на герць своїх хлопців і запропонував підтримати земляків. Ті погодилися.

Обурені грабарі розбігалися по будівництву. Натикаючись на знайомих, вони з серцем і лайкою розповідали про образи. Все негативне пригадалося на Дніпробуді.

Особливо розорявся Савченко. Він агітував спинити працю, „поки управа і лахудринський роботком не погодяться на їхні вимоги“. Натикнувшись на Угруня, якого він не бачив більше місяця, спершу поспівчував йому (пов'язки на обличчі), а потім він галасливо заволав.

— В гроб їх сосновий і дубовий, не дають жити гордому середнякові...

Він підкреслював „гордому середнякові“. І обіцяв здійснити страйк на всьому будівництві, де працюють селяни... Угрунь хмуρο вислухав його і в'їдливо зауважив:

— Кому, кому страйкувати, тільки не тобі... Царенко нашпичив на страйк. Ти ж бідняк, бісів ти підмітайло... Ти ходиш не своїми ногами, а кугутовими. Ти десь загубив свої гордо-середняцькі ноги...

Савченко плюнув на нього і подався далі. Угрунь розчарував його комсомольською задирикуватістю і хмурими словами про загублені ноги. Натрапивши на Носика, він радісно змахнув руками і гукнув:

— Друже, починаймо нашу справу, в гроб їх сосновий і дубовий...

— Начинаєм, спічкіна мати! Довольно терпеть етих зараз на своей шеє. Онi нас заживо погребут!

— Ми страйкуємо, в гроб їх!..

— И ми с вами, спічкіна мати, с вами!..— і Носик простяг руку.

Страйк, який не можна назвати страйком (він був хаотичний, неорганізований), враз охопив десяток артілів грабарів. До них приєдналися теслярі на зрубках. О першій годині дня 27 вересня востаннє писнула сокира на зрубках і вщухла. З неясними і три-

вожними почуттями робітники на ділянці помвиконроба Носика посідали на товсті бантини великих кубів, поставлених на Дніпрове дно, і почали від непокою плювати у воду.

— Хай ідуть із робіткому, ми почекаємо!..

— Саві їх поскорей, спічкайна мать!..

Частина робітників відмовлялася підтримувати страйк і потишеньку працювала собі. Носик не забороняв робити це, тільки хмуро поглядав у бік непрошених „зрадників“. Частина бузила, лаялася, кричала, що „радянська влада надто багато дала волі профспілковим бюрократам“, які турбуються не за „робочих, а за інженерів“.

— То управа за кордоном похвалилася, що вона збудує греблю дуже дешево!

— Для цього і провадять колугоду!

— Це все за наш рахунок. За наш піт.

— Са што боролися?! — ревли носиковці з другого берега.

— Робощком ліквідує революцію!

— А я, хлопці!.. — озивався де-не-де несміливий голос, — пропоную не бузити. Соромно страйкувати на Дніпрельстані!

Але таких не слухали. Навпаки. Головні заводи висунули таку силу аргументів, що середняки й бідняки повірили в те, що буза — невід'ємне право кожного свідомого робітника, який мусить за радянської влади жити одразу ж добре, за будь-яку ціну.

— Для того радвлада почала Дніпрельстан, щоб дати великий заробіток усьому селянству. Без цього б Чубар не підписав би декрета про будівництво.

— Треба ж біднякам перестати бути бідняками. Значить, треба багатіти, заробляти добре. Тому й треба бузити. Наше право.

— На те й обирали робітком, щоб зубами вирвав у Управи добру платню.

Носик тим часом кинувся до Центральних механічних майстерень, до друга Левого, який на його гадку перебував в такому ж стані, як і його хлопці. Мабуть, Левий не одмовиться заробити зайвий кусень хліба. Носик покладався на особливу підтримку машиніста. Коли б ЦММ підтримали вимоги страйкарів, це була б величезна перемога „робочих селян“ і довела б профспілковим бюрократам, що вони помиляються, шукаючи середньої лінії між інтересами колективу і господарчими бажаннями наймачки — Головної управи.

Житнякові кур'ери — баптисти — ще вчора сповістили, що частина металістів хвилюється. Йдучи туди, Носик пригадував останню розмову з Левим. Це було позавчора. Машиніст без машини, „міністер без портфеля“, обіцяв здійснити бузу й у себе серед хлопців. Вони не мали доброї зарплатні і сердилися на Управу, яка викликала на будівництво кваліфікованих металістів, не забезпечивши повного навантаження робітнього дня.

— Наші будуть бузити обов'язково. Ми — металісти і залізничники — з'їхалися сюди не для того, щоб робити прогули. А праця

відрядна. Виходить, маєш отримати половину ставки. Наші підтримають. Страйк не страйк, а буза буде величенька,—запевняв Левий, прощаючись третього дня з Носиком — помічником виконроба Г/Т правого берега.

Буза на сьогодні поширила коло. Чоловік шістьсот було вже охоплено нею. І поки робіткомівці не кинулися своєчасно на пожежу в одне місце, Носик вважав за обов'язок підпалити вогнем бузи нові ділянки будівництва. В цьому, він гадав, полягав секрет успіху наміченої кампанії. А ЦММ — було надзвичай важливим місцем. Тим паче, що останні дні гегемонія на Дніпрельстані переходила з рук сезонників — перших будівників — до рук кваліфікованого пролетаріату. А Носику — досвідченому організаторові теслярів, каменярів, було в образі чути, що ЦММ незабаром верховодитиме всіма загонами пролетаріату. Тому, в пику недругам, він ішов в центр майбутньої гегемонії, щоб довести Причині та Ліпатовій: нема різних пролетаріатів. Є каменярь, грабар, тесляр, залізничник, металіст. Вони мають однакову пролетарську ідеологію. А тому шкідливо розподіляти їх на частини і давати новий козир світовій буржуазії.

— Хай не ділять робітників на кращих і гірших, спичкина мати! — думав він, коли переходив браму ЦММ. Тут добудовували височенні цехи, греміли кувалди, сокири, шипіло залізо, пищало під пилкою дерево.

Левий стрів його радісним криком здалека. Він на хвилину поклав осторонь купу французьких ключів і, скинувши кепку, полегшено витер піт на чолі.

— У нас уж началось... — гукнув теж здалека Носик. — Тепер ваша очередь.

— Що у вас почалося? — настовбурчив свої брови машиніст, — збирання екскаватора чи що?

Левому здалося, що він ніколи не розмовляв з Носиком про жодну бузу. Розмова позавчора могла іти лише про те, що роблять усі дніпрельстанівські металісти — себто збирання прибулих машин з Америки. Захоплений монтажем першого на будівництві паротягового звода, він уявив, що й теслярі, і каменярі мають занятися подібним монтажем.

— Как дела? — загадково спитав Носик.

— О, сьогодні до вас прийдемо. Допоможемо вам. Виконаємо свою обіцянку, — з запалом заговорив машиніст. Тепер лише й будуть балакати, що про нас.

Носик поблимав в'ями і фарба надії з'явилася на лицьях Хрустальця. Слова Левого нагадали їхню умову, тому він відкинув всілякі сумніви і з радістю сприйняв звістку про подачу допомоги.

— Хорошо, спичкина мати! Ми уж бусим. Ошидаем вас. Да сдравствует союз металістов и строителей...

І зкоса глянув на машину, що стояла посеред двору на рейках. Йому дуже хотілося поговорити наодинці з Левим, але машиніст нетерпляче крикнув:

— Не заважай, друже, бачиш оце? О четвертій будем у вас на зрубках. Та не забудь покликати робочком, щоб бачив, як уміють єднатися металісти і будівники. Ми під'їдемо до вас, всі будемо там!..

І Левий покликав Янсона з протилежного кутка, що тягнув з кількома робітниками купу деталей паротягового зводу. Носик, що знав Янсона Віллі, як секретаря новоорганізованого осередку ЦММ, поспішив змитися. З нього було досить, що Левий виконає свою обіцянку і приведе на зруби чотири сотні цеємемівців.

На крилах успіху він полетів до Царенка і запросив його на чотири години зібрати всіх земляків, щоб тим монолітніше продемонструвати перед „задавакою“ Причиною свою непохитну робоче-селянську силу.

Савченко забіг до Причини, щоб привести його на зруби, але не знайшов. Він разом з Ліпатовою поїхав до Запоріжжя в партійних і професійних справах. Мав повернутися лише після обіду.

— Тим краще...

Він знайшов Прилуцького і привів його на скелю Коханья. Жора з охотою взяв на себе місію миротворця, відпросившись у Косака. Скеля і сусідні зруби вкрилися рясними гірляндами людей з білими цяточками голів. Дивно було бачити над тихим багатководним Дніпром розхвильовану орду.

Юрба жваво гомоніла. Частина з них купалася тут біля зрубів. Білі цяточки розкиданого одягу вкрили скелю. Побачивши здалека Жору, зрубники переможно підвелися на ноги і стрінули його гамором.

— Наше вибране начальство пре... Розступись, хлопці!..

— А Причина, мабуть, злякався, прислав заступника...

— З цим краще! — зраділи селюки, яким баптисти Житняка досить докладно розповіли про позапартійного Жору.

— З цим лафа!..

Прилуцький чудернацьки нахмурих брови й з виглядом хороброго вояки, який бачив види, ступив на стапель зрубного майданчика. Натягнувши окуляри на ніс, він глибокодумно спитав, на що товариші скаржаться і чому так хвилюються.

— Наче лікар який, — подумав Савченко, уявивши себе хорим перед цим докторальним рятівником.

Всі схопилися зі скелі, сипнули вниз на стапель і вмить оточили Жору.

— Господарники нас душать, а Причина їм помагає!..

— Он устроїл сашим робочих!

— Будь он сдесь, саехал би я ему в рошу!..

— Але на що ви скаржитесь? — знову запитав Жора.

— Та як на що? На все! — признався один чудій з сокирою за поясом і пилкою на плечах. — На все скаржимось! Як наймався, наш підрядник Яровий так казали, що радянська влада багата:

у неї і машини, і струмент робочий, і житло, і харчі. Аж воно, як ровкумекати, так нічого нема. В бараках більше „безплатного при-
ложения“ — вошей, клопів та мух, їсти погано дають. А що гірше —
якусь акордну систему на зарплатню придумали. Це — менше за-
робляти доведеться.

— Та це не біда, а от скажіть — невже радянська влада така
бідна, що без сокир, без пилок, без струменту буде? Нас тисячі
поприходили сюди з власними сокирами, власним струментом.
А Головна управа нас зобіжає. На мою лопату приплачує лише
дві копійки на день, за сокиру, гембель і пилаку — лише по шість
копійок, а за зношений струмент мостовників — по одній копійці.

— Хіба це — справедливо?

— Дайош п'ять копійок на лопату, десять на пилаку за день!

— Ні, що там п'ять і десять. Вісім і п'ятнадцять! — урвали
сердиті голоси!

Масив заходив, захвилювався. Прилуцького вмить оточили липка
густа маса неорганізованих селюків. Підрядники, артільники —
зовнішньо схожі на основну масу — влипли в масив і, як шлак
у чавуні, розм'якушували, псували його робітню сталість. Значна
частина робітнього струменту належала підрядникам — Яровому,
Царенкові й іншим. Зрозуміло, чому вони цікавились набавкою
жалюгідних копійок на сотні власних лопат чи фуганків. Це давало
значний прибуток. Мавши в артілях роботаїв, найнятих з власним
струментом, Яровий та його спільники робили послугу: кустарі
й сезонники потрапляли на вудку добродіїв.

Гасло „дайош п'ять копійок, а не дві,“ зірвало бурю вигуків.

— Нас учора обдурили!

— Головина забула цей пункт, а ми не знали, що можна змі-
нити ці копійкові ставки.

— Змінити! Змінити!

І сотні сокир, лопат, зубил, гембелів, долотів й іншого стру-
менту піднесли над головами.

Жалісна думка заворушилась в мізку Прилуцького: „Дивно!
Радянська влада починає світові речі, а не вміє настачити таких
дрібниць, як лопати“.

Він виліз не скело і, блискаючи окулярами, оглянув усіх.

— Так ви просите п'ять копійок на лопату?

— П'ять — і не менше!

— Це багато, — заволав раптом Савченко. — Як гордий середняк
я гадаю, що досить трьох копійок. Лопата з нагочкою й новим
держалном служить два роки. Я соромлюся грабувати радянську
касу.

— Дурний! Ти думай про свою! — устряв у спірку далекий
голос Семена Герасимовича.

— Правильно! Нам цікава своя каса!

І ще просимо шановного делегата — збільшити націнку за кожний
кубометр викопаної землі, — гукнув тонковухий грабар.

— І за кубометр дерева... — додав чубатий тесляр.

— Бетону і цеглової кладки — теж! — образились, немов позабуті, каменярі.

— А як же з учорашньою ухвалою? — загули де-не-де голоси протесту.

— Вчора — то була попередня нарада, а сьогодні ми самі з товаришем Прилуцьким напишемо свою колугоду. А вчорашню були написали в кабінеті бюрократа.

— Скасувати учорашній проєкт!

— На те й страйкуємо, щоб усе скасувати, Добре було б за одним махом скасувати і комунію! — писнув темний голос.

— Ну-ну, замовчи, ми — робочі селяни швидше тебе скасуємо!

Прилуцький не дуже добре почував себе на хвилях бурхливої юрби. Він трошки інакше уявляв свою появу перед своїм народом. Мрія про суворе чітке ватажківство розбивалася вщерт. Жора, проте, не здавався.

Він підніс руку догори і запропонував обрати трьох чоловіка, яким треба доручити розв'язання конфлікту.

— Не треба! Є наші земляки в робіткомі. Не на делегатів покладаємося, а на земляків!

— Не треба обирати!... — заревли позаду.

Але Жора був непохитний. Він захотів випитати, чи виконає маса його простеньке бажання, як передумову наступного послуху. Почервонівши, він повторив свою пропозицію і додав:

— А сами приступайте до роботи. Соромно на цьому будівництві байдки бити. Страйкувати не дозволено!..

Жорі було приємно сам-на-сам розмовляти з масою. Особлива самовпевненість з'явилася на обличчі, як вираз установленого контакту. Бажання зробитися в масах найбільшим авторитетом підмила гідротехніка і він поплив на хвилях кар'єристичної радості.

— Не треба приступати до праці!

— Тримайте солідарність!

— Не зрадьте металістів!

— Товариші, до нашого виступу приєдналися Центральні механічні майстерні, — гукнув хтось із носиківців.

— Нас уже півтори тисячі. А це не жарт!..

Самозваний ватажок переконався, що проти основного настрою не попреш, і тому, щоб утворити політичний капітал, він поклав потурати. Він добре бачив, що одна частина (безперечно, підрядницько-власницька) настроїлась бузити без краю, друга — хиталася й іноді пропонувала припинити безглузду боротьбу за копійки. До останніх належав Угрунь і Савченко.

— Що ж його зробити? — подумав гідротехнік, боючись сваритися з котроюсь частиною. Невже це — так звана класова боротьба, про яку комуністи вуха протрубили?

Не вірячи очевидному фактові, Жора поклав діяти негайно.

— Зараз я всіх помирю. І радянська влада буде вдячна мені, і мій позапартійний народ! — і думка враз перетворилася в діло.

Жора поставив перед собою завдання поєднати дві частини: Савченка й Царенка, Носика і Янсона.

Знявши окуляри, він почав проповідницьким голосом:

— Вчора я читав одну славетню соціалістичну книжку, якої ви ніколи не читаете. В ній добре розповідано, що треба робити, коли інтереси одних суперечать інтересам інших. Це книга видатного соціаліста, що зараз порвав з соціаль-демократами і веде свою партію до соціалізму.

Без окулярів Жора здався переднім лавам сліпуватим хлопцем. Коли він заговорив про соціалізм, вони сердито повели головами, мовляв, знову агітація. Але апостольський тон завзятого промовця втихомирив їх.

— Я говоритиму про соціалістичну теорію в справі профспілок. Вона стосується сьогоднішньої бузи, — продовжував Жора тим часом, як робітники заінтриговані таємничою книгою, густо сплелись і зголовились довкола.

— Я сам її підтримую і раджу вам послухати. Вона трохи розходиться з теорією комуністів. І розходиться чимало. В той час як комуністи проповідують, що робітками є органи клясової боротьби (за моєю розшифровкою в умовах Дніпробуду), боротьби робітників з Управою, як представницею держави, що хоче будувати дешево за рахунок розцінок, то ця теорія каже, що пролетаріят є єдиний, що його не можна розколювати, як це роблять Причини і Ліпатови, на кугутів і бідняків. Ця теорія каже, що робітками, як і всі профспілки, мають бути органами професійної оборони — Беруфсфертретунг — німецькою мовою. Коли робітники встановлюють свою державу, вони мусять знищити всілякі кляси, бо наша соціалістична республіка мусить мати рівноправних трудящих громадян, — солідно підкреслив Жора, пригадуючи вичитане з „Реден фон Муссоліні“.

— Трудящі громадяни мусять мати абсолютно однакові права і відповідно однакові обов'язки. Значить, нема чого розподіляти нас, робочих і селян, на групки і підгрупки, на різні кляси, тому що в світі не існує буржуазного чи дрібнобуржуазного пролетаріату і буржуазного селянства. Пролетаріят є єдиний і селянство нічого спільного не має з буржуазією. Труд — перші ліки проти капіталізму!

Так промовляв самозваний ватажок. Масив людський по-різному сприймав цю чудну промову з нечуваними настановленнями. Савченко Степан вдумувався в кожне слово виплеканого ватажка, переживав кожну думку Жори і з люттю уявляв, як його — Савченка Степана — приковують до спільного бачка з Царенком, де кугут „сьорбає“ борщ, а селяни, найняті до чужих возів, „сьорбають“ Він порівнював себе з Семеном Карасиновичем, і був не зовсім задоволений з того, що Жора рокує його на одну долю з отаманом власником десятка возів і конячок.

А Носикові, навпаки, промова подобалася. Він аж засміявся, коли в його веселому розумі заворушилася думка; „віднині ніхто не вважатиме мене за дрібнобуржуазний елемент“.

І насолоджуючись новим соціалістичним „евангелієм“, він мріяв про ліквідацію набридливої класової боротьби, яку „насилено нав'язують комуністи робочому народу“. Щоб ліпше чути, він вису- нувся в перші лави, його інтелект працював, як ніколи. Класове чуття підказало вчорашньому підрядникові, що єдиний соціалізм прийнятний для нього — соціалізм Жори Прилуцького, який пере- казував чужі антипролетарські промови. Носик підбадьорував своїх.

— Держись, ребята, скоро приїдуть к нам із ЦММ, увідім, какає цифра сознательних рабочих, которие с нами вместе. Машиніст Левий приведеют большой отряд.

— Держимося, добрий начальнику!..

Прилуцький розпалився. Проповідь професійної охорони занесла його в країну блакитних мрій про безкласове суспільство, Без окулярів він бачив неясно і небо, і Кічкаський міст, і Дніпро, і робітників. Блакитні брили плавали вгорі, сині — внизу, а чорні й сірі зерна людей сіялись мутними плямами. Оточення цілком відповідало думкам. А вітер приємно лоскотав волосся і надавав сміливості мчати далі шляхом невиразних і скаламучених думок.

— Зараз ваші інтереси стикнулися з інтересами соціалістичної держави. В цьому дива нема, таке трапляється там, де йде пере- будова суспільства. Тут ви мусите зрозуміти, що розквіт госпо- дарства визначатиме ваш власний матеріальний добробут. Держава знає сама, що достатки і щастя її робітників є передумова існу- вання і розвитку її власної господарчої моці. Управа і робітком — два кінці нашого єдиного трудового суспільства. А страйкувати більшовики забороняють, це ви мусите знати давно і розуміти чому. Страйк можна вживати лише там, де є капіталістичні стосунки. Так кажуть не лише комуністи, а й фашисти... Мусоліні, наприклад, каже, що страйкувати не можна там, де є національно-соціалістична держава.

Угруневі давно вже не подобалася кисла промова робіткомівця. Порівняння комуністів й фашистів, натяк на Муссоліні викликали великі підозри. Він хотів спитати, звідки шановний промовець ви- читав подібну дурницю, але соромився і згадував свою політичну неписьменність, що почала розвіюватись лише останній місяць.

— Я такого в комуністів не читав. Який жаль, що тут нема Іванова, а то спитав би я, чи казав отаке Ленін.

Підозри і жаль за політнеписьменність мучили молодого тесляра. Нахмурившись, він слухав Жору до кінця. А серце йому стукотіло і розривало краплини крові вибухами усвідомленого безсилля.

А Жора заливався соловейком, легко переборюючи пасивний опір теслярів, подібних до Савченка й Угруня. Він різко кричав

— Я захищатиму вас на засіданні і не дам Романові чи Діні розбити вашу армію на підкуркульників і свідомих селян-бідняків... Хай вам буде відомо, що ваші інтереси можна захищати й без комуністичної партії.

— Вот это красота, товарищи!.. Це по-нашому... — ситно від- гукнулися кугути — яровчани та царенківці.

— Брехня! Без комуністів нема й комунізму, як без заліза нема й машин — не стерпів резсерджений Угрунь.

Прилуцький потрапив в сонячне проміння, що вирвалося з-поза хмар. Похила постать засяяла. Проміння заграло на світлій голові ліберального іdealіста, посунуло вниз на перенісся і заіскрилося на темних віях. Любов до Жори від власників сокир і пилок прорвалася у скриках вітання.

Блакитна мрія пролинула в очах: Жора — визнаний ватажок позапартійних мас. Його філософська система, виходить, значно краща за червону філософію матеріалізму, бо народ радо сприймає її. Виходить, правий німець Кемпфер з теорією фікціоналізма. Причина — ватажок, але тільки „альс об“, немов би ватажок. Він — ватажок фіктивний, хоч і корисний. Робітком — теж фікція, яку можна визнати умовно, як корисний обман для людських мас. Маса викликала робітком до фіктивного життя, вона його й знищить, коли зникне потреба у фікції. Своєю начитаністю Жора показує нові шляхи. Він — абсолютно вільний від партійної дисципліни, і тому може дозволити собі повну волю. Він синтезує з надхненням і Маркса і Муссоліні, який корисний зараз тільки через відоме і звичайне „альс об“, тільки через „неначебто“. Хай чує маса свіже слово „соціалізму“ італійського, німецького, коли комуністи заборонили імпортувати нові теорії з-за кордону, окрім марксової.

На тверду думку Прилуцького, соціалізм вдосконалюється після Маркса і Леніна могутніми розумами Європи — Муссоліні, Гітлером, Пільсудським, Вандервельде. Це вдосконалення, на його гадку, цілком природне. Бо соціалізм, як і райдуга, мусить мати всі відтінки — від жовтого і рожевого до найчервонішого, інфрачервоного.

Плинуть згадки про інші книжки. Ленін, Сталін чудернацькі змішуються з Муссоліні, чорним фашистом, кривавим вдосконалювачем й коректором Маркса. Жорі приємно летіти за вільними незалежними думками. Хай несе його надхнення інтелектуальне, почуттєве в невідомі краї: він має повне право себе не контролювати, бо „позапартійний має значно вищий моральний іdeal, ніж комуніст“. Жора одвічно був і буде вільним революціонером, вільним від неподобств жажної, то розумової, то почуттєвої, або моральної дисципліни.

Все корисне тільки, як „альс об“. Іншого в світі нема. Абсолюту — теж нема. А все потрібне і корисне людині тільки відносно. Нема сумніву, що радвлда — корисна фікція, як і могутній Дніпробуд. „Альс об“ і тільки — „альс об“ — єдина метода пізнання світу, єдина тактика життя.

Так мислив Жора, коли втихомирени обіцянками стихали зрубники і землекопи. І поза вихором думок він ледве почув, як Угрунь вдруге спитав:

— Яку книгу ви читали, шановний, якого соціалістичного ватажка?

Електронним зривом блискавки вдарило Прилуцького і він за-
німів. Досада схопила його в обдєнки: він занадто багато сказав,
задурно проговорився. І щоб збрехати, він почав пригадувати
прізвища німецьких комуністів. Сплив на очі Тельман, і гідротех-
нік, розгубившись, назвав його ім'я.

Угруня це не задоволило. Він похитав головою і гукнув сер-
дито:

— Як Тельман, то нехай і Тельман, але ви багато говорили
про фашизм, а комунізм від нього не відрізнали.

Прилуцького взяв переляк. У відповідях можна схибити й
ввійматись. Гідротехнік трохи подумав і нахабно підніс голову
угору:

— Я тому часто згадував фашизм, бо і в книжці Тельмана так
написано: щоб німецьким комуністам перемогти німецький фашизм,
треба вивчати останній...

— Це правильно. От одне жалко, що ми — українські комуністи
погано знаємо український фашизм... Я б тоді розкумекав вашу
думку — і Юрій занурив свою голову в схвильовану юрбу. Жору
на хвилину взяла лихоманка. Він ніколи не уявляв, що доведеться
зрадити стару звичку — говорити завжди правду. Сьогодні він
брехав і брехав нахабно, безсоромно. Єдине виправдання могло
бути брехні — краще назвати ім'я закордонного комуніста, ніж ви-
знати, що ти проповідуєш фашизм. І злість на Угруня і Савченка
опанувала молодого інтелігента. Особливо сердить Прилуцького
запит Степана:

— Що може сказати наш земляк про товариша Леніна? Ленін же
всезнаючий...

І як не крутись, як не кипи, а мусиш розповісти масі, що Ленін
категорично засуджував ідеї, за які гаряче розпинався „позарпар-
тійний ватажок“.

У Прилуцького вже летиться піт із чола. Він не сподівався, що
книга мадам Шептицької, яку він читав учора, може раз на завжди
провалити його ватажківську кар'єру і зіпсувати ідеал вільного
революціонера, який мусить бути однаково вільний і від полону
муссолініних ідей і від полону лєнінових. Жора остаточно замовкає
і спускається вниз.

— Пробачте, друзі. Мені треба йти на працю, на мене чекає
товариш Косак!..

— До свіданія — кричить з гурту Гусь-Хрустальний. — Спасі-
бочко за більшу піддержку. Не сабивайте семляков... Ваша
теорія подковала нас.

І раніш, ніж Угрунь та Савченко дізнались, що втік всена-
родньо-соціалістичний ватажок, ліберал на ролях вільного револю-
ціонера, Прилуцький чвалав до гідро-технічного відділу, повертаю-
чись на пост дніпрового гідрометриста.

— Лафа, товаришочкі. Теперь бастуй сколько хочешь. При-
чина-крутилка й Ліпатова-вертелка в городе. А металісти іс
ЦММ уж нас поддежут. Ми вместе составілі свой проект

колдоговора і напишем свою резолюцію. Дершісь до последнево! — крутився Носик Назар.

Савченко повернувся до своєї пилки, що сиротливо лежала на стапелі, щоб бува ніхто не стягнув її. Коли до слуха долетіла чутка, що металісти хутко приїдуть на підтримку, він узяв пилку, широку і дзвінку, і цокнувши нігтем по чутливому металю, подумав:

— Металістам краще знати — бузити чи ні. Мені — однаково. Не погано, коли металісти допоможуть мені на власну пилку заробити вісім копійок замість шости!

Угрунь не мав ні пилки, ні сокири. Він користався казенним струментом. І напрям його думок був протилежний думкам власників струменту. Безсилий за неписьменністю й юністю спинити бузу, він похнюпився і кожний стук стривоженого серця відбивав:

— Коли ж на зрубах буде власний осередок, як не партійний, то принаймні комсомольський?

2. Гегемони-металісти

О третій годині дня двадцять сьомого вересня Янсон і Левий поцілувалися. Вони раділи надзвичайній речі — вони зібрали перший на Дніпробуді паротяговий звід без допомоги, майже без рисунків, без пояснень. Єдину пораду дав їм містер Гуль, що відірвавшись з дозволу містера Мессона від поточної праці, показав їм, як збирати підойми керування — різноманітні стерна зводу.

Три дні потіли товариші над розкиданими по дворищу частинами зводу. Вони мусили стати винахідниками, щоб, ніколи не бачивши звода і лише маючи загальний рисунок його, насмілитись поєднати в одне ціле те, що даної хвилини лежало розкладене в штабелях і скриньках різного обсягу.

Треба було заглянути в свої мізки і торкнути там струни життєвого синтезу, струни машинової фантазії, скерованої тільки в один бік: уявити різні становища даної машинової частини в русі, в роботі, в динаміці. Треба було одягтись в прозорий одяг інженерного ентузіазму і могутнього синтезу.

— Крутись, страхайло балакинський, — бурчав Левий, вчорашній міністер без портфеля.

— Покрутиться бісова трясушка, — відповідав Віллі, натискаючи на французького ключа.

Коли було легко зібрати низовий майданчик для звода — двовисну плятформу з звичайними залізничними ресорами, то дуже тяжко довелося збирати поворотну частину, що мала обертати звід на 360°. Скільки злости і люті вилив Левий, оживляючи мертві машинові частини.

— Що оце за штука? — питав він у Янсона, показуючи на всілякі трубки, частинки, колінця тощо.

— Це здається інше: тор, — і Віллі запітнілою рукою тикав в загальний рисунок. — Він живитиме казан. Розумієш тепер?

Вони з запалом працювали над монтажем уперше баченої машини. Левий позабув про свої зустрічі на Хортицькому березі, про свого друга веселого гармоніста—Носика, словом про всіх, хто не мав стосунку до монтажу паротягового зводу. І загвинчуючи тисячну гайку та відгвинчуючи двотисячну, він лаявся на адресу Америки, що навидумувала подібних складних машин.

— Не те погано, що загвинчуєш, а те, що відгвинчуєш, у три їм дна, собакам, — і з пересердя кидався ключами.

А проте, страшенно радів, коли зібрана частина зводу почала правильно функціонувати. Він радів радістю поета, що бачив свою фантазію в дії, Колумба, що радів прекрасним кораблям, які допливають до Америки. Почував в собі нову пристрасть — пристрасть фантазії і плакав її, пестував, виховував. Коли Янсон падав, знесилений мертвою інерцією машини, іржавої і непорушної, Левий підводився з криком:

— Що стомився, страхолюдний бісе? Давай закуremo...

Віллі хмуро дивився на машиніста і відказував:

— Що ж, покуremo для апетиту живні...

І вони палили цигарки, проклинаючи всілякі монтажі. Особливо їм драгувала згадка про нечисленні згвинчування та розгвинчування. Левий ворухив блискучими очима і, плюючи на машину, питав:

— Колись же ми тебе здолаємо, американська мишоловка!

Звід назвали — „американською мишоловкою“. І недаремно. З вдалою назвою погодився й Артур, що, дізнавшись про монтаж, прибіг із звісткою, що його переведено до ЦММ. Він приєднався до монтажників і теж почав мудрувати разом з п'ятьма металістами над „мишоловкою“.

— Працюй, киллогубий свинтуше, — кричав в запалі Левий на Артура, який занадто часто схилявся над загальним рисунком звода. А того не знав, що молодого комсомольця охопила винахідницька фантазія, велика творча пристрасть показати товаришам, що машина працюватиме як слід.

Пристрасть синтезувати знайшла непоганий притулок і в мізку німця механика. Він скісно поглядав на друзів, що радилися, сварилися і лаялися, а сам давав волю водоспадистим думкам — діяти, з'єднувати, роз'єднувати, складати, нагромаджувати машинний матеріал в систему.

— Ет, біс забори цю мишоловку, це покладемо так. Пригвинтимо. Там зтопимо, тут накладемо платівку, просунемо в циліндер...

І фантазія силою робітничого синтезу хапала окремі шматки заліза й сталі, гойдала їх на штропі зводової стрілки, поєднувала з двома реверсивними циліндрами, що мають стояти от тут, а не там, поєднувала із гнутими і прямими смоками, ставила залізничну будку з трубою і приставляла на шарнірах довгу високу стрілу

до споду згаданої будки. Здається, правильно? Гіу, звичайно, що так...

І полонені силою синтезу металісти ЦММ негайно бралися до наступного кроку монтажу. Чимало допоміг широкоплечий юнак, новохрещений машиніст Артур Норт, блискавичний хлопець, якому очі горіли найвищою напруженою думкою. А все, поєднане в одне, синтезоване вкупу (Віллі, Артур, Левий), дало остаточний синтез, який за три дні сміливої боротьби з мертвим металем дав перший на будівництві паротяговий звід марки „Індустрія“.

Це сталося о третій годині дня.

І тоді ж Віллі і Левий поцілувалися. А Норт з двома металістами сидів в будці звода і ворухив педалями повороту, підносив стріли і рушієм кодольного штропу, що гадючився в стрункому плетиві семафорної похильної стріли. Дим важко клубочився з труби, а казан тепло шипів, даруючи силу циліндрам і рухаючи колеса.

Двісті робітників вибігло з сусідніх цехів подивитися на перше машинове свято, що визначало новий етап у житті будівництва і обіцяло вивести металістів і загалом кваліфікованих робітників на цікавий шлях.

Звід прекрасно виконував три свої основні операції: їхав вперед і назад, зводив і спускав стрілу, крутив угору і вниз сталеву кодолу — штроп.

— Тепер почнемо товариші механізацію, — гукнув Віллі на своє військо. А військо було готове до наступу. Янсон, як отаман — секретар партосередку ЦММ, що заснувався оце недавно, злютував основну групу кадровиків.

— Це, товариші, — початок нашої гегемонії.

І звід, окутаний клубами чорного диму, вогкої пари, покотив униз на зруби. Він дав перші паротягові гудки, лякаючи байдужих вилітників. Віллі сів за машиніста, Левий за його помічника-кочегара, а Норт з іншими монтажниками взяв на себе обов'язки духової оркестри. Губи п'яти металістів утворили флейту, труби, басы, тромбони. Норт взяв обов'язки капельмайстра і бойовий марш залунав в повітрі.

Хто не йшов, зупинявся і довгі хвилини вглядався в незнайомий абрис нової американської машини.

Звід з п'ятьма металістами докотився до зрубів і, радісно закукувавши, зупинився перед натовпом теслярів, каменярів і грабів-землекопів, що лаштувалися на обід.

— Браво, ребята, металісти приїхали! Ура поддержке пролетаріата!..

І вигук „Ура“ зустрів Янсона. Левий виглянув з віконечка будки і зрозумів, що „ура“ і „слава“ — означали щось протилежне. Він ураз спам'ятав свою обіцянку Носикові і нахмурився. — „Невже ж, мордоляпи страйкують“ — подумав він, вглядаючись

в постаті робітників, що волочилися по стапелях і нічого не робили.

— Ура, Уррра-ааа!..

— Слава цеємеівцям! Слава металістам! — гукав один гурт біля зводу, дивного залізного птаха із дивацькою шиєю. А звід справді нагадував неолітичного птаха, що, нахиливши свою шию до рейок, шукав водопою.

— Молодець Левий, — заволав Носик, підбігаючи до машин. — Виручіл нас... Большое тебе спасібочко от шатурцев і хрустальцев...

Левий прийняв від нього притиск руки і хитро зареготав:

— Я, правда, не хрусталець, але Шатурка — моя друга мама. Може похвалитися.

Гурт бузотворів закружив навколо Носика і звода. Радість зустрічі світилася на їхніх обличчях. Яровий Максим — визначений власник лопат і грабарок, з чуттям тривоги вглядався в Левого — розжваленого спільника і шукав розгадки в хитрих зморшках машиніста.

Хистка постать артільника байдачила в хвилях рясного натовпу. Темне лице задріло непевним сподіванням.

— Ну, тепер давайте діяти разом. Раз ви з нами, то угоду треба спільно написати... — заговорив Максим густим голосом.

— Ми — завжди спільно все робимо. І вас приймали агітувати на спільну роботу — озвався Віллі з височини машиністового віконечка.

— Ви нас спасаєте в самую тяжолоую мінуту. Тепер ми будем на топор приплату за ізнос — восемь копеек на день, а ви, друзья, будете ездить на работу на автомобиле.

— Мені не треба їздити на автомобілі. Я маю звід — тепер сам собі інженер, сам собі директор і сам собі машиніст.

— Ну, давайте, товариші, виробляти спеціальну резолюцію, чого ми вимагаємо від Управи і де нас мусить підтримати робітком...

— Правильно, ре-зо-лю-ці-ю! Хай Левий, Янсон — від ЦММ, а Носик, Савченко і Гайдер — від зрубників сідають отут перед народом.

Нарешті, Янсон почув ці голоси. Вимоги якоїсь резолюції спинили його думки. Спершу здалося, що то може бути резолюція в справі механізації робіт. Та поява Носика з олівцем і папером на зводі протверезила поважного механіка:

— Левий, повертай туда свою садніцю. Будем писать. Ну, диктуй...

Янсон потемнілими очима дивився на Левого, а той з найсуворішим виразом обличчя почав диктувати дивні напівгумористичні речі. Він најачив свою чорну борідку, блиснув гарячим оком і стримано посміхнувся.

— Ну пиши, як писали запорожці султанові...

— Я не вмею по-хахлацкому, — признався Носик.

— Коли так, то давай я напишу, тільки ні по-русьському, ні по-українському, ні по-німецькому, а по-радянському!

І Левий вихопив олівця. Носик спершу стежив за його писанням, але, не розуміючи української мови і не розбираючи почерка Левого, покинув майданчик. Машиніст про себе посміхнувся і без зупинки написав проекта резолюції. Він сховав її в кишеню.

— Які ти резолюції пишеш? Нащо вони? Я блукаю, як в темряві... — поскаржився секретар осередку ЦММ.

— Який ти недотепа, — і Левий шепотом розповів про бузу. Вілліне чоло поповзло вгору зморшками і там застигли невимовлені слова подиву.

— Он як! Вони бузять? І нас вважають за спільників? Ну, гаразд, своїх спільників, ручуся, ми відшукаємо!..

Гурт шумів, як базар. Як і Угрунь, Янсон пізнав його з цього боку. Тут продавали робітню силу з своїм струментом і хотіли мати більше, ніж давала Управа. І щоб спинити базарну торгівлю, німець сіпнув мотузку від гудка. Зрубники враз стихли і навіть почали лаяти Янсона. Гудок надто пронизливо волав. Довелося на кілька хвилин затулити вуха.

— Перше слово має звід „Індустріял“ — гукнув Левий, перекиваючи гамір і шум. Справді, перше слово паротягового зводу трохи змінило напрям розмов. Чутка про резолюцію, складену спільником Левим, дійшла й сюди. Угрунь покинув спірку з якимсь бузотьором і кинувся до зводу. Савченко — за ним. Юрби знову змішалися: царенківці, носиківці, кугути, неможливі, середнячки і просто робітнички. Чорною скелею над головами піднеслася будка зводу. Приспущена стріла і п'ять металістів ожваблювали чорний пейзаж залізної скелі.

Нова цікавість народилася в лавах. Багато народу вперше бачило велику машину. Адже чимало з заробітчан зовсім не бачило жодного зводу. І велетенський Дніпробуд був єдине підприємство, де вони вперше найнялися на кваліфіковану роботу. Левий знав це з шатурського досвіду. Стоячи на платформі зводу, він кидав прогонисті погляди в усі боки.

І раптовим покиригим змахом тонкої руки розрубав повітря:

— Увага!..

— У-в-а-г-а!.. — загомоніли разом позаду.

— Тссс!..

— Ми, товариші, — почав Левий, — прийшли дійсно допомогти вам. Ми, головним образом, бажаємо, щоб наша Дніпробудівська єдність не розбивалася заходами ворогів пролетаріату. І той факт, що ми приїхали, головним образом, до вас, свідчить, що ми мусимо йти єдиним шляхом. Хай буза нас не розбиває...

— Правильно!.. — озвалися в гурті.

— Я маю складену резолюцію і, коли ми наговоримося, я її зачитаю, щоб ви знали, хто нам справжній ворог, а хто — друг. Але я хочу одверто і зразу сказати, що ми не задоволені з вашої бузи.

Кочичні друзі — випивальники, земляки не впізнали його на залізній і димній трибуні. Він змінився підчас монтажу. Машиніста охопила лють. І з улюбленим прислів'ям „главним образом“ врізався в слухачів:

— Я знаю, хто зняв бузу! Он, свинтух кислוגубий... — і пучка Левого простяглася в гурт. Спинилася на постаті нервового тонконосого Носика, який почервонів і крикнув безсило:

— Спічкана мати! Ісменник!..

— У три вам дна, товариші, барбоси і сукіни сини — за вашу роботу! Я сердитий на вас, як на бога і диявола разом. Я ніколи не гадав, що ви вступите таку штуку. Ви гадаєте, ми приїхали рятувати вас від відповідальності перед Управою чи робіткомом. Ні, ми з першим зводом, який змонтовано за три дні, приїхали поставити вас на роботу... Ми самі вже з тиждень працюємо за новою колугодою. І дуже задоволені..

Натовп загуп. З'явилось розчарування. Залунали вигуки:

— Обманщкі ви, а не металісти!

— Геть його із зводом!..

Але Левий вилаявся і стругав гострим словом далі:

— Я Носика знаю з Шатурки. Хто він? Горлопан, бузотьор, герой гармошки й аліментів. Він бреше, як сірий кінь. Бреше, як сіра собака, бо сіре ніколи не червоніє... Його геройство я знаю здавна. Це він мене підбивав оце кілька день тому на бузу. Але я пішов туди, куди мене, позапартійного, покликав товариш Вілі, одеї товстоший. Бачите? — тикав він у Янсона, називаючи чомусь товстошием. А в німця була звичайна, не тонка і не дуже товста шия, як у багатьох солідних майстрів, що багато працюють нахилившись.

— Носик чекав на випивон, а я прийшов, як гегемон, — закінчив свою промову машиніст.

Натовп замовк. Сором заструмчив в серцях селюків, заморочених жалюгідною боротьбою за копійки на артільний і власний струмент. Глибока тиша, урвана хлипами зводових циліндрів та казана, зустріла Янсона, наступного промовця:

— Товариші, — казав він тихо і поважно, — коли Левий казав „главним образом“, то я скажу плавним. Я розкажу, чога жадаємо ми — металісти..

І Янсон спокійно розповів про гарячу працю біля зводу. Ідейний синтез праці людини, що перемогла жажну інерцію машин, народив нові слова. Образ механізації, як головний образ, постав перед артільцями. Трагедія ручної праці вималювалася якнайширше перед зором слухачів.

— Ви — в полоні власності, коли не артільної, то особистої. Вам гірко від думки — прийти на будівництво без власного гембеля чи долота. Мовляв, так більше можна заробити. І ви рвете з Управи все, що можете. Вам пора знати, що найкраще складати колугоду на базі механізованої праці. З нашого досвіду видно, що ліпше працювати в бригадах, ніж в артілях. А що таке артіль?

Це — необмежена влада власника-підрядника — куркуля чи підкуркульника. І ви потрапили під вплив своїх куркулів. Так соромтесь же слухати клясових ворогів, страхолюдних чортів і горлопанів.

Янсон зупинився на протиставленні праці в артілі і бригадах. Надто яскраво змалював дні героїчного монтажу. Розповів, що з сьогоднішнього дня продукційність на зрубних роботах збільшується, бо працюватиме паротяговий звід.

— Хто проти цього, хай нам дасть громадський звіт!

— О, ми раді збільшити свій заробіток за вашою механізацією!

— Ми — не проти! — залунав голос Савченка.

— Ага — не проти? Так скажіть ясно, чому ви вчепилися за Царенка і Носика? — звернувся востаннє Янсон.

— Ну, й решет, партійная смея, зарешет бес ноша, — скаржився друзям Носик, не знаючи, як уникнути громадського сорому.

— Зрадники, цибулькині брати!

— Мені слово! — гукнув раптом Савченко і, підштовхнутий вперед, повільно вийшов до звуку. Він глянув світлими очима довкола, закинув руку і почухав потилицю.

— Ми, товариші, мабуть контрреволюціонери. Бо взяли останні дні — так мова йшла і про комунізм, і про фашизм. Тут, як я бачу, зовсім здря слухали „захисника“ Прилуцького, який так заплутав справу, що не знаєш, де в нього кінці сходяться. А от виступив товариш Янсон, і я бачу, що правильно сказав чоловіча. Все ясно. І правильно він питає, чого ми так злигалися з кугутами. Я прямо скажу, що того ми слухали Жору, який казав про дивне рівноправство усіх громадян, того тут били Головину, що ми їмо з одного бачка з своїми кугутами.

Савченко підкреслив слова „кугута“ і „бачки“.

Царенко не стерпів і плюнув з досади. Він бажав вилятися, але не вилаявся і, зціпивши зуби, слухав Савченка, який щойно змахував подертим рукавом синьої сорочки.

— Я сяду за бачок тільки з товаришами пролетарями. А кугута не підпушу, щоб його хинця потрясла...

Янсона і Левого спинила гадка Савченка про бачок. Вони переглянулися. Левий нетерпляче висунув сокиристий клин свого білого обличчя з чорною борідкою в віконечко.

— Ми не бачимо кугута-ворога, бо їмо, спимо разом, одягаємось в один одяг, ідемо разом у Дніпро купатися і нам здається що Царенко, Угрунь, Савченко, Гайдар, Чубуков — це одна родина. Через це й ми заводимо в себе контрреволюцію. А тут ще Царенко кричить: — геть депутатів, давай земляків. Я кажу нашим славним металістам — далі такого не буде. Царенка я проганяю від нашого бачка, а іншим раджу гнути Гуся Хрустального, чорта увального.

— Правильна, товаришу. Хто разом ець, спіць, ходзіць і гуляє з своїми клясовими ворогами, той — недруг і нявклюда. Каля адного бачка зникають клясовыя рожніцы. Ваша буза реч дрэнная, і для велізірнага Днепростроя — дуже ганебная...

Це був голос електромонтера Мурашки. Янсон штовхнув Левого:

— Чуєш, знайдемо причину, чому бідняки досі не йшли на поклик Причини і Головиної..

— Левий, давай резолюцію!.. хором гукнули на стапелях.

— Тепер можна і резолюцію. Тільки вона дуже страшна, — зауважив машиніст, хмуро позиркуючи на нарід.

— Давай, не розмусолювай!..

І Левий вийшов на майданчик, відпихнув Янсона вбік і почав:

— Шановному товаришеві Причині — голові головного робіткому, которий, значить, на Дніпробуді машиніст, металіст, трубочист, драгаліст, гармоніст, гітаріст і прочая, і прочая, і прочая.

Наша резолюція:

Об'єднані збори робітників Дніпробуду — чорновусих металістів, героїв проклятого, пролаяного, але зібраного зводу „Індустріял“, гопаківських теслярів, каменярів, хоробрих нащадків запорожців, грабарів черкаських і кам'янських, козонасів, цеглоносів, дураносів і прочая, і прочая, словом об'єднані збори робітників ГТ і ЦММ поклали ухвалити цю резолюцію на підтримку революції і сказати тобі, дніпробудівське робочкомство таке:

1) Набрала Головна управа всякої кислугубої шантрапи, в тім числі і Носика з Гуся-Хрустального — бузотьора натурального з-під славетньої Шатурки, а він присоглашає нас, чесних металістів — гегемонів на муру і виступ проти правильних розцінок.

2) Склали ви генеральну угоду, а на те не зважили, що кожна сокира і пилака, яку Управа наймає в артіях і з власним струментом, рубає по пролетарських стовпах і підрубує нашу металічну єдність. Цього не бачить ні Зима, ні інженер Літо, а на нас світить уже сумна осінь. А що ж буде весною?

3) Власники пилок і сокир крутять вами, як вітряком. Треба вам знати, що Носик сьогодні Гусь-Хрустальний, завтра — свиня епархіальна, на позавтра — козолуп нахальний. А його прибічники — змовники і блазні, українські крюки і руські дураки. Там наших і ваших в дурнях багато ходить. А тому, щоб покласти край мури і бузотерству, хай до скончання годов Дніпрельстана покладуть на кожного, хто згусями індивідуальними, кугутами надутими, хто з Царенками-грабаренками і Яровими-шмаровими по три копійки на голову на дурість. А кому мало, ті нехай заведуть конкурс, який оголосити на всьому будівництві: хто буде найдурніший і найслухняніший у кугутів — тому доплачувати півкопійки на день плюс сокирою по зубах, пилою по шиї та шворенем по „саднисе са садирство и са бусу“.

А ми металісти — ми добрі дніпристи, як і ти, Причино, трубочисти, монтажисти, гармоністи із присвистом, комсомолісти села і міста — будемо, як і були. Кугутів від нас геть, Гусям

індивідуальним — смерть, Носику дати по подносику, Царенку — по загривенку, Яровому — по хребтовому, а іншим бузотворам очі треба протерти і Дніпрельстан показати, отуди їхню знать... Левий закінчив комічну деклямацію, а робітники все реготали. Угрунь щиро засміявся. Савченко з перших слів зайшовся сміхом. Сотні теслярів й каменярів реготали. Лише не сміялися Носик та його спільники. Зараз на їхніх лицях лежали важкі хмари і звідти міг кожної хвилини бризнути сікучий град проклять і лайки.

— Ах ти смея, подколодная, комуністическая... Вот те й друг. Как строілі Шатуру, так пілі денатурат, а приїхали на Днепрострой, так і дружбу расстрой? — гукнув злісно Гусь-Хрустальний.

— Ай да молодец! — Как это міло звучит по-хохлацки. Прямо в глаз попал своїм смехом. Маладец, вот так маладец, — кричав недалеко від Угруня тесляр-курщанин.

— Браво, Левий! — озвався здалека Мурашка.

— Голосувати!

— Підіймай руки, хто за? — зірвалися вигуки.

Левий справді поставив на голосування свою чудернацьку резолюцію. Майже одногосно схвалили її. Сміх убив відповідь ворога, обеззброїв Носика, Ярового й Житняка.

Носик закипів:

— Іс-ссменник, комуністичессссская ссс-мея!

— Аюсь, вовкарез, старомоня зльдацкая, — закричав на Гуса Мурашка Міхась.

— Мовчи Кривисская морда... я еворьевський кавалер з еворьевського уезда, а ти смеешь меня ос-ссскорблять!..

— Аюсь, галатыр, горлопан...

Між лавами почалася сварка, але голосування спинило її. Ватажків бузи було схвалено викинути з будівництва. Царенка взяли в шори. Носика засудили, Прилуцькому запропонували дати відповідь на засіданні робіткому за свій виступ.

— Баптистів вигнати геть!

— Ці сховаються, зробляться таємними. Але гнать їх треба...

Проголосувавши, Левий викинув комічний трюк: він благословив Носика, колишнього друга, на дальший путь — на хрустальний, на індивідуальний і баптистсько-епархіяльний.

— Ми — ідейні комуністи. У нас тепер новий мускул у мізку. Ми змонтували перший звід... І Носику радимо не забувати, що Дніпрельстан — школа нового комунізму, особливо розумового. Правильно я кажу?

— Правильно до чортиків!

— А раз так, то давайте працювати і працювати, главным образом, із зводом марки „Індустрія“. З механізацією ви більше заробите, ніж з власними сокирами.

І Левий сів на машині. Чітким рухом руки він звів рушія. Стріла, досі похилена на рейки, зашуміла коделою і почала гордовито підводитись угору. На сімдесят футів винеслася вона у ви-

сочінь. Семафорним плетивом струнко застигла вгорі. Звідти поповзла вниз нова кодола — штроп з гаком.

І паровозний звід, роблячи одночасно всі свої рухи, посунувся вглиб і розгорнувся в динамічному русі, як залізний височенний прапор.

— Гу-гггуууууу-гу-гу-гу-гу... — засвистів Левий, оглушаючи нарід.

— З дороги, з дороги!..

Звід під'їхав до самого стапелю, де збиралися зруби. Штроп упав на купу обрубаних й обрізаних бантин. Угрунь підскочив до них і раніше, ніж залунала команда такелажника (Норт взяв на себе тимчасові обов'язки керівничого), підхопив гнучкий і жирний штроп і обв'язав ним купу бантин. Савченко стрибнув на допомогу, штроп заворушився на стрілі і легко ударив його по спині. Чорна смуга машинного масла лишилася товстим слідом на сорочці.

— Ну, чого стали, в гроб дубовий!.. Вони ж нам допомагають... — вилаяв Степан байдужих селяків.

Група теслярів, що цілий день майже нічого не робила, підбігла з цікавістю до бантин. Зрубники заворушилися. Нова, не ручна, а механізована праця полонила своїм принадним боком. Звід за півхвилини переніс у повітрі велику купу бантин — дно зруба, який раніше вся артіль, з небезпекою для життя, перекочувала на балках і спускала в ріку. Хуткість нової роботи підкорила найнеприсутніших заробітчан. І все більші й більші групи відокремлювалися від Носика і Ярового,

— Штропи! — лунала команда радісного Артура. І слово „штропи“ зробилося новим дієсловом, якому віднині належало посісти визначне місце серед робітного лексику Дніпрельстана. Це слово вразило слух багатьох селяків. Воно їх трохи заіпнотизувало, як гіпнотизує невідомість і таємниця.

— Віра!.. — голосно гукнув Артур далі.

— Є віра!.. — відказав Угрунь, похапливо відходячи від нової купи бантин, що попливла вгору. Заробітчани трохи посунулися. „Віра“ вразила їх. Багатьом стало на думці: звідки вони стільки знають? Чи не можна й самим повчитися? І як на подив залунало нове слово:

— Майна!.. — і штроп, за командою Левого, що вперше працював на подібних машинах, почав слухняно спускатися на зруб, який плавав у воді і куди, проте, дістала універсальна стріла паротягового зводу з динамічним потрійним рухом. Тепер невиразно зрубники зрозуміли, що „віра“ — це вгору, а „майна“ — вниз. Тільки повновидий рачкуватий Житняк зраділо казав своїм братам, що стояли поруч, і зокрема Голованеві й Гринчукові, новим баптистам:

— „Віра“, чуєте? Вони теж вірять, тільки не в бога, а в машину. Значить, ніхто без релігії не може прожити.

— Є майна! — відказував молодцювато Юрій, бігаючи по зрубу, який хитався на хвилях.

— Готово, — радісно сказав він, звільнивши штроп.

Перша машина і перші машиністи, перші такелажники Дніпробуду, показали селякам нову форму спільної праці. Це були — позапартійний Левий, комуніст Віллі, комсомолец Артур і новобранець ленінської молоді — Юрій Угрунь з „гордим середняком“ Савченком.

— От, як здорово. Як воно хутко!..

— Ня жарт, товаришочки, Днепробуд на то — велізарны, — і Мурашка замиловано стежив за Левим і Янсоном.

— Ось вам, спосіб „заробити багато“, чуєте? — іронійно кричав Левий з віконечка на своїх шатурських земляків і на Носика, що стояв похнюплений і міркував чи йому лишатися з Левим, чи шукати де кращого шляху. Царенківці мовчали і словом не озвалися, коли Левий переможно і впевнено сказав:

— Артїлі — це не соціалїзм, це закуска після капіталїзму. Соціалїзм — це ми (він чудно показав на себе, Янсона й інших) — ми, а за нами й оці машини...

І бузу як водою, розмило. Лише де-не-де несло каламуть ворожої агітації. Тільки Носик замислено стояв на залюдненому степелі і міркував, як утримати за собою місце помвиконроба без скандалу перед Мануйловим, з одного боку, й Причиною, з другого. А Царенко, Житняк і Яровий тікали човном на протилежний беріг.

Коли перед гудком з'явилися стурбовані Віра й Роман, Янсон попередливо простягнув руку і чітко промовив:

— Металісти на своїх місцях, прошу не турбуватися. Від цієї хвилини, ми — справжні гегемони.

— Що й треба було довести — і Віра подратувала його.

СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ

В С Т У П

ДЕСЬ із гір —
вириваються стрімголов ріки
і в поля туркестанські несуть
через канали, через арики
воду гірську — сіук - су...

І в полях
виростає бавовник — пахта —
Біле золото цих країв.
Де вода —
проростає зелена плахта,
де немає — піски... суховій...
Де нема води —
приходить одразу
Пустеля.

Пісок.

Сум.

В'януть поля... стихає оаза...
Пісками йде Кара - Кум.
Кара - Кум... Кара - Кум...
Зривається вітер.
Пекельний вітер і пил.
Без води —

дерева опускають віти.

Без води — умирають степи.
Умирають степи.
Затихають арики.
У водгоспа зривається плян.

.....
Погано ти поїш поля і ріки,
Хоч яка ти швидка,
Невгамовно дика,
Священна ріка Зеравшан.
З твоїх вод —
Бавовник і виноградник
несуть дорідні плоди.

Від оаз твоїх —
У піски невідрадні,
В Кара - Кум ідуть верблюди.
Ідуть, ідуть, ідуть каравани
— В Ташауз
— У Хіву.
— В Турт - куль.
Дорога важка — піщані кургани,
Жорстокі куші виставля саксаул.
Обриси марев встають над полями.
Верблюди ревуть
— ар'я, ар'я.

В пісках, сховавшись за тугаями,*
Виблискує Сир - Дар'я.
Як кам'яну гору
прорізають тунелі,
Так люди надра беруть.
Так іде більшовик звоювать пустелю —
На важку й небезпечну гру.
Шукають

нафту,
залізо,
вугілля

Невтомні розвідки ГГРУ.**
Людина певна і повна міці
Взять пустельний, багатий край.
Скоро ляжуть

бруски залізниці

Самсонове — Олександрів Гай.
Вже світять огні електростанцій
Узбекам в Голоднім степу.
Тим, що розчистили ще повстанцями
В емірську Бухару путь
І там, де басмацтво

блукало просто,

Де впала стара Бухара
Уже лягли просторі радгоспи,
Вже трактор степ розорав,
Уже колгоспи країну вкрили,
З коріння зірваний бай.
За бавовну — тепер більшовицьку силу,
за бавовну тепер боротьба!

Вода для дехкан —
єдина вірада.
Бавовна —
життя дехкан.

* Тугаї — комишові плавні по берегам річок.

** ГГРУ — Державне геолого розвідче управління.

В Туркестані
підносить
радянська влада
П'ятирічок великий плян.
Від Голодного степу
до гір Киргізії,
До загнузданого Вахшу* —
Скрізь:
Февдальна колись, Середня Азія
Розплянована під соціалізм.
Більшовикам — здолати прокляті посухи.
Товариш!
Ортак!
Йолдаш!
Наказ партії — пильно слухай.
Для сьогодні — для завтра — зваж.
Ми повстаємо проти природи —
Щоб для варстатів
текстильних заводів
Бавовник зростав — наш.

* Вахш — ріка в Таджикистані, де зараз будують велику електровню

Т Р И В О Г А

(Новеля)

НАД корпусами машинобудівельного заводу, зверху покритими снігами, прогула сирена, сповіщаючи про кінець зміни.

Савка Хромий хутко вийшов із молотарочного цеху, витираючи округле, повне лице і прищмокуючи, неначе наївшись смашної страви. Навздогін йому розмахував руками натоптаний білоголовий хлопчина, певне про щось гукав, але той не чув. Тільки як Савкові просто у вухо крикнув кремезний вусач, зупинився.

— Що?

— Зажди... Не чуєш? Вся бригада іде он-о, разом, щоб іти, з нами... — дріботів білоголовий.

— Єй-ей, я і не чув, — виправдувався Хромий. При цьому він зупинився, обіперся спиною об лихтарний стовп, проводячи перед собою наплин незнайомих і знайомих робітників.

Невдовзі вийшла із цеху бригада. Попереду неї простував Василь Малиновський. Він широко розмахував руками і чути було уривки гострих фраз. Савка пішов назустріч і, зрівнявшись, круто повернувся, запитав:

— Нащо мене... того, затримали?

Василь подивився так пильно на нього, що навіть ямочка на гсленій бороді поглибшала.

— Ти нічого й не знаєш? Ха-ха!.. Всі лишилися, довідатись про показники виробітку нашої бригади. А ти, що ж, Сава, підкачав? Я ходив сам... Узнав... О! — і підніс на рівень плечей великий палець.

— Та я, ей-ей, так якось...

— Е-ге-ге... А хіба ж ти у своїй бригаді, в колгоспі на Бригадирівщині, не інтересувався наслідками. От проробив день: чи воно багато і гарно, чи мало й погано... А, певно ж, був у бригаді? — наполягав білоголовий.

— Був... І бригадиром ударної комсомольської на жнивах... А от тепер...

— ...до дружини поспішав. Настя там така! — підкинула комсомолка Печорина.

— Та ні...

— Ха-ха-а!..

— Правильно!

На обличчя хлопець спливла сором'язливість. Василь помітив це і, щоб затамувати її, діловитим тоном звернувся до Савка:

— А знаєш, товаришу Хромий, наскільки ти своє завдання виконав цієї зміни?

— Ні. А... ей-ей...

— На сто і... десять... Пойняв?..

Савка хутко закліпав віями і в той же мент перепитав:

— А вся бригада, товаришу бригадире?

— Хіба першина?.. Москальцева бригада перевиконала пляна на двадцять три відсотки і запевняли вони всі гуртом, що сьогодні докончуть нас, і...

— Не перемогла? — запитав Савка.

— Ні-і...

Хромий шпарко втерся рукавом. Його радість поділяли і всі товариші.

За воротями Василь запропонував іти гуртом до лазні. Хлопці охоче пристали на цю пропозицію, лише дівчата відокремилися.

То з одного, то з другого краю молодь наступала на газетярів. Над головами майоріли білі листки. Розгойданий шум покривав гнучкий тенор:

— Японія на-асту-упає на Китай!

— Чапей в руїнах і трупах!

Хромий захотів дістати номер газети; для цього лише треба було в'юном пролізти до газетярів. Малиновський з хлопцями стояв осторонь, коло лінії.

Бригадирові настирливо врізувалися вигуки:

— Шанхай горить!..

— Чан-Кай-ші зрадив дев'ятнадцяту армію!

Між старими кадровими робітниками нетривала мова обривається, і чути перестережливі слова:

— Чуєш, товаришу?..

— Сі-і-ім...

— ...тисячі пошматованих трудящих Китаю...

— А скільки там дітей, жінок?!

— А скільки ось таких, як ми, робітників!

— Ба-а-га-ато!..

Зненацька Василь помітив: з обох боків заводського паркану сталася заминка. Передні наполягали грудьми на муровані стіни. Рясноокій натовп зупинився на сірому полотні: „Наказ“. А десь аж від рогу, фальцети, мабуть, вже не раз прочитавши його:

„Наказую по зміні... прибути до клюба... всім комсомольцям... і комсомолкам... рівно о четвертій... відповідальність покладаю на цехоргвоенкомів...

...Комвоенорг машинобудівного Я. Кричов“...

— Та невже Яша, а? — здивовано запитував курносий хлопець.

Малиновський пробирався до стіни. Прочитавши наказа, повертався назад, а Хромий Савка нагодився з газетою.

— Єй-ей, і оце вмить? Уже он-о командує наш цехоргвоенком Нестеровський, — тикнув довгою рукою до галасливого гурту.

В декількох метрах од заводських воріт, коло трамвайної лінії, лаштувалися цехові відділи. Передворітний натовп гомонів, неначе кипіла вода в паровику.

Василь Малиновський штовхнув під бік Савку...

— Ходімо.

— Єй-ей... — і підтюпцем побіг за бригадиром.

А бігти було досить тяжко, бо в той момент кожен поспішав. Тоді плауналися, один на одного наскакували, штовхалися.

Малиновський, діставшись до свого відділу, хутко відшукав товаришів, де він повинен був стояти. Поруч було місце Савки Хромого.

— Без двадцяти... чотири, — проказав Савка.

Малиновський на здивування своєму сусідові, широко усміхнувся, навіть ямка на бороді розширилася. Василь бачив перед собою армію комсомольців та комсомолок, що чекали на розпорядження. В цю мить згадував про юнгштурми, які спокійненько лежать вдома, про зоряно-радісні естафети жовтневі та першо-травневі на проспекті столиці під марш „Буденного“.

— Треба так... нагальна справа, певно, — думав Василь.

Довкола комсомольців обійня лиланцюгом робітники та ще де-не-де позаспілкова молодь. Вони пильно вдивлялися на вишикувані ряди. В цей час не одному старому робітникові сповнювала груди батьківська радість, а з вуст зривалося до товариша:

— Мі-і-дна-а... зміна наша-а...

— І не кажи, що бабіт.

З-поміж гурту виринав бушлюватий Чечеря і, розбризкуючи слину, шипів доламаними зубами.

— Воно, конешно... тепер мирное положение... А прийде факт... тоді, так-цкать, фі-і-ть—і розлеті-і-лися, як горобці-і...

— Морда твоя... — лайливо звернувся до нього кременезний муляр, а сусіда стримав за полу.

— Брось, Іване, на його нерви тратити. Бойкот йому в малярському оголосили... Прогульник і п'яниця... Бачиш, синій ніс.

— Воно ко-онешно-о, — цідив Чечеря, відступаючи геть, а муляр запитав у сусіди:

— Це ж той... як його... що розкуркулених протягав на завод?

— Так, так!

— Ссука-а!...

...Хутко збігалися цехоргвоенками, між ними, ховаючи голову в кожущину, з'явився секретар партколективу. І по кількох хвилинах ті поверталися до своїх відділів.

— Ша-а...го-ом!

— Ша-а-а!..

— Пішли... Пішли... Ех!

— Щось не тее... Мабуть, щось таки серйозне. Щось всі стурбовані. Ач, як очі он у того, кирпатого...О!

Це чув Малиновський—збоку говорив хтось із старих робітників. Він відчував, як це „щось“ обережно лоскотало.

Вишиковані відділи, з'єднані єдиним потоком пісні, оббивали заводські паркани, простуючи під розрахований удар ніг об брук до клюба.

Площа, втоптана снігом, перед рельєфними колонами клюбу ущільнена комсомольцями. Навколо них по алеях розташувались громадяни, виявляючи цікавість. Над ними охоплювались вихри пісень і збуджували бойовізм.

На проході до клюбу розминалися схвильовані керівники. Василь Малиновський прочитав збоку на стіні напис: „штаб“. Але тількино він хотів поділити цю непорозумілість у справі з Хромим, як той голосно крикнув:

— Диви! Єй-ей!.. Шта-аб!.. Щоб це значило?

— Значить... Багато значить, — неначе когось переконаючи, видавив бригадир.

Савка мав ще щось сказати, та його зненацька підштовхнув сусіда.

Із клюбу швидко вийшли кілька товаришів. Перегодя на дверях появилися Яков Крилов, заводської комвоенорг, трохи позаду про- стували секретарі партійного та комсомольського колективів.

На чолах і в руках, навіть у ході заводських керівників комсомольці бачили величезну важливість справи. Це створило ще більшу атмосферу діловитости. Вони, попри всі властиві кожному відтінки забули про особисті і навіть про щоденні заводські справи, полонені цієї хвилини тим, що їх чекає.

— Стру-унко-о-о!

Випросталися молодечі груди вперед, захопивши передвечірнього озонового повітря, від цього потекла бистрогом кров по жилах.

Комвоенорг Кричов, поправивши кабур і патронташ, наблизився до колони.

— Призначаю політначальником Чубарівського,

На спокійний вид секретаря комсомольського колективу Малиновський усміхнувся. Він схаменувся був, але перед ним стали відкриті усмішки товаришів.

— Єй-ей... Він, Льова, свой... Га?

— Ну-да!.. — кивнув Василь на домагання Хромого.

А Чубарівський миттю вийшов наперед, прищулив за звичкою ліве око і широко розмахнувся рукою:

— Товариші, комсомольці! Чапей горить від японських бомб, Між розвалинами притулків китайських трудящих розкладаються поїдені газами трупи. Тисячі калік на шанхайських вулицях прохають порятунку. Ліга націй руками японського капіталу кадить гарматним димом над Манчжурією. І цей дим оббиває наші кордони. На-аши-і!..

Опісля цих слів Василеві руки сіпнулися вперед. Товариші від нетерплячки переминали ногам.

У цей момент, звичайно, ніхто не бачив підвід на задніх дверях кльобу, де чотири жвавих хлопці вкладали рушниці.

— ... Світовий капіталізм, моці Кавтського, Муссолінські леопарди простягають руки до наших кордонів, хочять спровокувати на війну, зруйнувати наше незміряне будівництво, зупинити поїзди соціалізму і на наших трупах встановити царство експлуатації!..

— Ні-і! — виривається з грудей у Василя. Товариш підштовхує його злегенька, чи то втамовуючи здивування, чи може співчуваючи його протестові.

— ... Комсомоле, слухай тривожну сурму! — лунає так голос Чубарівського, неначе тут перед очима зірвано фугасом кам'яну гору. Василь Малиновський за секунду усвідомив свою позицію до мовного вибуху і разом зі всіма на повні груди:

— Ми-и го-отові-і!..

— ... Го-о-ото-ві-і!..

Тоді настає тиша, неначе опісля довгої гарматної перестрілки.

Нараз погляд Василів зачепив підводи із рушницями, а зверху них кулеметні станки покриті брезентом. Приглядаючись до близьких товаришів, він помітив такі спокійні, із двома ріжками од напруги, обличчя. Хіба що Савка кусав присмуглу губу...

— ... Справді є щось... є, — вирішив Малиновський і, переступивши з ноги на ногу, оперся твердіше об землю.

— Ми готові на все!

— Товаришу Васи-илію, — ей-ей же, мабуть, на... війну. Бачиш рушниці, кулемети, — шептав над плечем Хромий.

— Сл-у-хай!

Десять попереду колони вдарила оркестра, за нею слідувала команда і комсомольці розмашисто стали на брук.

Коли наближалися до рухливої станції тоді ще завзятіше, в зматанні з оркестрою, здіймалися пісні. По обидва боки похід впроваджував натовп прохожих, а спереду настирливих громадян затримувала міліція.

— Ей-ей, станція! — не вперше викрикував Хромий. Його очі шугали, ховаючися од шохвилинних поглядів Василя.

Передстанційна площа зустріла безкінцевими маневрами колон з інших заводів. Десятки оркестр трубили, тисячопоривні хвильовані зигзаги пісні вставали над корпусами.

Цієї хвилини Малиновський відчув урочистість і безмежну радість, він подумав: „Коли йдемо на фронт, — гаразд“.

Та ще настирливіше напрошувався голос Савки:

— От, ей — каже — дивись. Факти...

Обв'юнивши скверик, колони завертали повз станційні будинки на плятформи до стоялих потягів. Саме з Василем зрівнявся Чубарівський, пропустивши комвоєнорга наперед, примруживши око, кивнув:

— Ну... ударний бригадир!..

— О, на те й клепані в партійній кузні!

— Вірно!

Секретар упереджено смикнув рукою. Василь помітив, як його жовтуватому полі чола пройшла маршем переконлива упевненість. Певною мірою це була відповідь на його слова.

Комсомольці машинобудівельного підійшли до платформи № 5. Не проминуло й п'яти хвилин, як дано розпорядження „грузитися“ до вагонів.

Спереду складу вагонів напористо чмихав паровоз, неначе підганяв комсомольців. Змійкою мігтили голови на дверях. Та коли Малиновський вже зіпнувся на поруччя, зненацька його шарпнув за руку Савка, що аж ледь-ледь не звалив.

— На-а фронт! Єй-ей!.. А я... — ще бачив, як той вискочив із строю і подався назустріч комвоєноргові.

Хромий спочатку розгубився перед Кричовим, а потім звів на нього полохливі брови.

— Яшка, ти ж свій... ей-ей! Я не проти комсомолу. Ні... Якове, прохаю тебе, товаришу командире, відпусти мене тільки на півгодини. На півгодини, на двадцять хвилин, на п'ять!.. Єй-ей. Ти ж мене знаєш... Тільки попрощаюся з Настєю... Єй-ей. Одна нога там, а друга...

— Пустяки верзеш, товаришу Хромий. Я не дозволяю! — сказав комвоєнорг.

Опісля цих слів Савка одступив подаль, але ще нижче похиливши голову в рівні з плечима.

Але той вже вів розмову з крикливим Солонцем Прокопом. Хромий порішив, що його благання даремні і не переконливі, озирнувся, заглянув у вічі товаришів. Чи не помітили цього вчинку часом. Але в їх позірах він зустрів колючі голки. Значить, помітили. Йому здавалося, що вони докоряють:

„Хіба ми не в такому стані. Ми ж теж тільки но з заводу, так само не прощалися зі своїми дружинами, любками, матерями і батьками... Всі разом на заклик партії йдемо боронити країну... Єй-ей, Савко, так... А ти — нюні“.

І коли пробрався до вагону, то йому наступив на ногу Солонець Прокіп.

— Са-а-ва-а!.. Фі-і-іть!.. Куди лізеш?

— А що?

— Фі-і-іть... Через буфера, мов би „на двір“... Поза вагонами і додому... Фі-ть!..

— Що-о?..

— Фі-і-ть!.. А якої чортенної мами? Хіба жисть надоїла?.. По-ожалій літа, і Настю, і... Ех!.. сво-оло-чі... Ну, не мни-ися!

Хромий бачив перед собою скопирсане чоло, відвислі губи і гострі та напористі і злі чоловічки. Надто схоже воно з тими, що їх Савка зустрічав у стінах заводу чимало разів, особливо тоді, коли про Прокопа писано в стінгазетах.

— Ну... боїшся?

— Прогульник, — згадав, а потім: — Ні... Ти, ей-ей, не заговорюй мені зубів. Знаю сам... Не дозволяє Яшка, значить, не дозволяє партія.

— Ті-і, який політичеський став... Здррейфив! Ех!... З бригади допомагав мене викидати... Колгоспне село-о! — перекривив Солонень, а потім, мов безнадійно, махнув рукою. — Попутний ту-уман... Хі-хі... А я... Фі-іть!... — і зник між вагонами.

Добравшись до вагону, Хромий під гучні розмови та перегуки сів поруч Малиновського. Перед ним товариш збирав поближче до себе завзятих співунів, а згодом кільце хлопців і дівчат, які не виявляли ні ризику затурбованості, заспівали так, що довелось Савкові затулити долонями вуха і відсунутися геть подалі.

Повз вікна проголосив застережливий гудок. Потім вагони качнулися, вдарилися буферами і Хромий втопив очі в шибки: пропливали стовпи, знайомі місця, десь віддалялася Холодна гора, в надхмар'ї стріпувалися вогні над Новоселівкою.

Коли Савка відсахнувся од вікна і обвів поглядом вагон, то на величезне його здивовання комсомольці і комсомолки ще жвавіше виглядали, сперечалися, поривисто співали, енергійніше. А помітивши Василя, який вже вів розмову з юнаком із малярного цеху, перейшов на попереднє місце.

— Їдемо, товаришу Хромий? — запитав незнайомий хлопець.

— Ей-ей... їдемо — хапався Савка: — Певне десь уже чекають на нас.

— Да-а... Робили ми, значить, біля верстату, ударниками були міцнили фортецю соціалізму, батьківщині фундамента підкладали, а тепер, може, їдемо на фронт. Будемо там ударною бригадою, щоб війну хижаків перетворити на світову пролетарську війну, а тоді зметемо весь експлуататорський мотлох і будемо знов ударними бригадами будувати підмурки соціалізму в усьому світі. Опісля ж корпуси... — він, напевно, мав ще говорити та схаменувся, помітивши себе в кільці слухачів. Десяток дівчат та хлопців з його ж бригади ланцюгом побралися за плечі. Василь подумав за них. Тут, у вагоні, в той момент, коли невідомо куди їдуть, вони розуміють всю складність тої справи, яка може скоро буде покладена на них.

— А їдемо ж!

— Ну, да, аж курява здіймається!

— А за нами: мільйони!

— Потім заводи зупиняться, життя замре, ей-ей... А дружини, а батьки... — обережно перемовляв Хромий, неначе вибираючи окремі слова, щоб не вскочити в халепу.

— Хо-о!..

— Савко, товаришу. — Вдарив по плечі юнак із малярного: — Ти зовсім песиміст. А хіба ж наші батьки п'ятидесятилітні, матері, юні піонери, дівчата, та хіба ж вони не стануть до станків. Стануть! Батьки на заводах будуть в ударних, бо вони ж уже ґартували революцією. А ми — на фронт! І будемо ґартувати свої м'язи, —

підніс юнак в рівень голови м'язисту руку, — і будемо боронити жордони!

— Правильно!

Молоді робітники та робітниці, що в них на чолах сліди ударних буднів, торсали юнака на всі боки.

— Вірно!..

— А погіблх скільки. Єй - ей.

— А, ти вже, Савко, не плач! Історія без жертв не твориться, — схилився Малиновський.

— Єй - ей — все ж робили на станках, будімто були цивільні, і от — на... — ділився далі Хромий.

— Помиляєшся Савко, — заперечив Василь: — Відколи ми живемо в радянській країні, оточені кільцем ворожних ятірів, відтоді ми не стали цивільними. Та й коли людина будь - якої кляси була цивільна. Ніколи. Кожна людина є клясова людина, схиляється своєю психоідеологією до своєї кляси. Вона завжди стоїть на посту її інтересів. Завжди є її цивільною, і військовою. Тільки буржуазія напинає парусину цивільности, щоб під нею сховати перед клясою гноблених всю свою мілітаристичність, хіть до зміцнення своєї воєвничости. Комуністи розбивають всякі пута, які затушковують клясові протиріччя. Наша одна сторона — цивільність — будувати соціалістичну економіку, а друга сторона — військовість — міцно вміти тримати рушницю на сторожі цієї будови... — і в цьому саме місці хвилюючу промову Василя перервав завивний гудок паротягу. Комсомольці пильно переглянулися.

В ту мить, як всіх слухачів полонило наближення потягу до станції, Савка Хромий присунувся щільніше до Василя. Той уважно розглядав у вікно передвечірні краєвиди.

Та вмить Малиновський почув гарячий подих у саме вухо і щиро висловлені шопотом слова.

— Ну, всеж, ей - ей. Жаль Насті. Право! Та нічого... Всі ж може в такому становищі... Напишу їй листа довгого, довгого. Покладу кілька поцілунків і підпишу: „твій Сава до окончанія війни з капіталізмом і завоювання революції на всій земній кулі“. Василю, адже, це не смішно буде. Га?..

Це товариша так розсмішило, що він, відірвавши очі од вікна, схопився за груди стримуючись, щоб не почувли товариші. Він бо знав, одне слово його — з Хромого зареочуть.

— Ста - а - нція!

— Єй - ей, вона...

Тимчасом, як у вагонах зростав галас, потяг досягнувши приміської станції, відсапувавсь. Тоді Савка попрохав у Василя паперу та олівця і неохоче кинув у слід: — Доки потяг постоїть, я й напишу кілька словечок Насті, а на другій станції ще...

Певно, Малиновський цих слів не чув, бо його підхопили товариші до вікна. А Хромий, не звертаючи жадної уваги довкола, примостившись щонайвигідніше в кутку, закинувши ногу на ногу, писав на коліні.

Коли потяг буксував, Хромий боляче вдарився головою об стінку
Та не це його приголомшило!

— Ви - и - ходь! В ко - лони ста - ановись!

Команда зненацька вразила не одного з товаришів, навіть Малиновський густо закліпав віями. Але затишшя було хіба що хвилину. Савка Хромого тяг за полу юнак із Малярного, а він пручався.

— Є... Хіба ж уже й виходити?

Не невеликому пероні Малиновський бачив: передні що є сили стрибали через рейки роз'їзду, поспішали до глибокої балки, ланцюгами, то змійками спускалися хлопці та дівчата з насипу, інші просто плигали в кучугури снігу, хтось, не втримавшись на ногах, лувиркався аж в долину. На дні балки, на заметеній копиці соломи, лопотів червоний прапор, а довкола його шикувалися відділи комсомольців.

Згодом метушня вщухла. На копицю виліз Чубарівський, червоноючи, неначе розплавлена сталь, а рукою поривно рубав повітря.

— Това - арри - и - ші - і! Тривога сурмить. Комсомол нашого заводу цю спробну тривогу з честю витримав. З терену нашого маршруту, з півторатисячної армії зра - ади - или... і секретар перехопив дихання, — тільки двоє. Втекли Маруся Коваль та Солоньць Прокіп.

— Прогульники!

— Рвачі - і!..

— Сво - оло - о!

Перекликалися громом голоси.

— Ми готові і вдень і вночі. Зі Сходу — Японія, з Заходу — Польща — ці надхненники війни, — проводять шнур до наших кордонів. І тільки но вони спробують палити фугаси, ми під залізною рукою партії, разом з міжнароднім пролетаріатом, захопимо з їх рук і підпалимо самі фугаси, щоб порвати кордони, знищити буржуазний лад у всьому світі. Ми - и!

— ...го - отові - і!

— Уррр - а - а!

Не було жадного голосу, який, випереджав би, чи на міліметр відставав. Полотняна долина скоплена в об'їми одного всевладного потоку колективу людей.

Опісля мітингу комвоєнорг Кричов розпорядився:

— На стрілянину...

Але раптом із вагону щойно прибулого на станцію потягу, вийшло із десяток людей і хутко простували у балку розмахуючи прапорцем.

Савка Хромий штовхав Малиновського.

— Єй - ей... свої... позапартійний елемент. І Мишка Голуб, новачок... Красота!

Група хлопців, нічим не відмітних зовнішньо від комсомольців, хіба що з схвильованішими лицами, говорили вже з Кричовим.

Та доки Василь прихилився до плеча Савчиного, щоб почути його хапливе туркотання, на копиці з'явився короткий юнак, м'яв кашкета в руці.

— Диви - и, Мишко говорить.
— ...заяву подав у комсомол... Свой!
— Товариші! Ми - о! Делегація от безпартійної молоді нашого заводу... Ми, товариші, за вами... Ми - о! Тоже за три - о - вогу... Опасность наступає — так і ми — за гвинтівку... Товариші, вам комсомольці, наша рука! І грудьми своїми, молодими, загородимо со - оціалізм.

Лютий - березень
1932 р.

Ш Л Я Х И

ЕФЕНДІ КАПІВУ.

ЄСТЬ три шляхи до знання :
Шлях мишлення —
найшляхетніший шлях,
шлях запозичувань —
найлегший шлях,
і досвіду шлях —
найтяжчий шлях —
так сказав Конфуцій мудрець ...
... Так сказав мудрець.
— Золоті слова !..
Але мерли од праці батьки
і, шкіл не бачучи,
зростали діти...
— Шлях мишлення.
Але розпиналася думка
— робітнича,
вільна —
нова —

Шлях мишлення !..
Але ніколи було
ані мислити,
ані спочити.
... І були шляхи
(три шляхи) ...
І жили —
й посміхались собі:
фабрикант,
і дідич і мандарин ...
І були шляхи
(три шляхи!) —
Й сходили потом раби —
на шахтах,
на фабриках
і на полях ...

І були шляхи —
аж три шляхи!..
Та вільний був
для робітника —
один

шлях:

шлях тюрем,
шлях злиднів —
найтяжчий шлях

.....
Але минали віки...
Й крізь злидні,
крізь тюрми,
рвучися вперед
(керуючись з досвіду, а коли й навмання),
виковувалися
нові ватажки,
нові філософи
нові Конфуції —
Й відкрив
робітник
єдиний шлях до знання —

Шлях
Пролетарської
Революції!

Г О В О Р И Т Ь М А Х А Ч - К А Л А

Слухайте!..
..... — Це
Революція дала.
.....
Слухайте!..
..... — Й хай
зрозуміло це стане всім,
слухайте, як
говорить
Махач-Кала

Р-В —
27!

Слушайте ж!..
І пам'ятайте про смерть
 братів своїх
 у вогнях повстань.
Слушайте ж!..
І долю батьків своїх згадуйте —
 потоптану і жебрачу.
Згадуйте
й слухайте як —
 „Радіоцентр — Дагестан“
починає свою передачу.

І от —
туди:
 до аулів глухих, і до міжгір
і до вершин до високих,
 де вічний сніг,
і от —
туди:
 де розгулював жандар колись
і мула,
 й безкультур'я
 і шаріят —
летять лекції і —
 летять пісні
Муратової Баріят.*

І вечорами весінними
 і ночами зимовими
переплітається:
 лезгінка,
 Чайковський і Шопен —
і гудуть гучномовці
 мовами
ріжних
 дагестанських племен!

І слуха аварець,
і слухає лак:**
 — Так!

Гуніб,
і Ботліх
і Леваші:
 — Якші!

*) Муратова Баріят — популярна дагестанська співачка.
**) Оварець і лак — національності в Дагестані.

*Коп якші**

И бризкає запалом:
з майстерень,
з естрад,
зі сцен —

— *Якші!*

— *Коп якші!*

І множаться школи
і множаться клуби.

Значить,
не даром
відав за це

життя своє
Буйнакський Улубій!

Значить не даром
мерли брати,
значить не даром
загинув *Мухач* —

кров'ю їхньою
палахкотить
будівничих
прапорів кумач!

Хай казяться баї,
притиснені і озвірілі.

Доволі вже пасти отари чужі!

Й крізь постріли ворога
і крізь ножі

ширяться
й зростають артилі.

А там,
де бушує Кара-Койсу,
штурмуючи її без кінця,

день
за днем —
підряд —

міцніє
й знову народжується
дагестанський
пролетаріят!

І скелі руйнується
І камінь б'ють.

Росте й будується
Гергебільбуд!

* Гуніб, Ботліх, Леваші — міста. „Якші“ — хорошо, „коп“ — очень.

** Кара-Койсу — річка, де будують Гергебільську електростанцію.

А з України,
де степ — гаї,
де вирує
Дніпро старий,
шлють
на поміч
бригади свої
Дніпрельстанівські пролетарі.
І скелі руйнується.
І камінь б'ють —
і пнеться вгору —
Герібільбуд!
... *Значить,*
Не даром мерли брати!
Значить
не даром загинув Махач —
кров'ю їхньою
палахкотить
будівничих
прапорів кумач!

І зароблене
вогнями повстань
креше
Радіо-Дагестан,
щоб:
розвіювалася некультурности мла,
щоб:
вид свій скинувши,
дикий і хмурий,
Країна високих гір —
Була
На високому
Рівні
Культури!